کوردێنی و.. نەعلەتی حزب
ن: حەمە کەریم عارف
٢٠١٦/١٠/١٠
"١"

دیارە شکست و هەرەسهێنانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی لە دوای یەکەم جەنگی جیهان، گۆڕانێکی گەورە و کاریگەری لە ناوچەی ڕۆژهەڵات و بگرە لە دنیادا بە دوودا هات، گەلێك لە میللەتانی بندەستی تورکان جیابوونەوەی خۆیان ڕاگەیاندو بە گوێرەی سەردەم و قۆناغەکە کەوتنە خەبات بۆ وەدەست هێنانی خۆیبوونی ڕاستەقینەی هەمەلایەنەی نەتەوەیی و سیاسی و ئابوری، دیارە وڵاتانی ئیمپریالی و سەرکەوتووی جەنگەکە، کە خۆیان لە قەیرانی ئابووریدا دەژیان، ئەمەیان پێ قبووڵ نەبوو، بە بیانووی دابەشکردنی میراتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی دۆڕاوی جەنگەکەو، بە تەماحی نەوت و دەربازبوون لە قەیرانی ئابووری خۆیان، ناوچەکەیان بە خەڵك و خاکەوە لەبەینی خۆدا دابەش کرد، ئیدی خەڵك و خاکی دەڤەرەکە، کورد گوتەنی لە دەم سەگ بەربوون کەوتنە دەم گورگ.

ئیدی خەبات و بەرخودان دەست پێدەکات و ئیمپریالیزمی ڕۆژاوایی، بە تەماحی نەوت و بایەخی ئابووریی ناوچەکە، دەکەوێتە سەرکوتکردن و قەدەغەکردن و بە لاڕێدابردنی ڕاپەڕینی گەلان و دەست بەسەراگرتنی سەرچاوەکانی نەوت و سامانی سرووشتی ناوچەکە، دەکەوێتە پشتیوانی لە ڕەوت و هێزە کۆنەپەرست و گۆشەگیرەکان، بە مەبەستی لاوازکردن و پەرتکردنی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلانی ناوچەکە.. دیارە ئەم پرۆسەیە زیاتر لە دوای دووەم جەنگی جیهانەوە زەق دەبێتەوە و دەگەڵ بێتوانایی و نەبوونی بەرنامەیەکی ڕوونی هێزە سیاسییەکاندا یەك دەگرێتەوە، هێزە سیاسییەکان سەرباری نەبوونی دنیابینییەکی ڕوون سەبارەت بە دیاردە و ڕووداوەکان، لە کێشماکێش و ململانێی ناوخۆوە دەئاڵێنرێن.. ئیدی ململانێی نێوان هێزە ناسیۆنالی و هێزە مارکسیستیەکان و ململانێی نێوان ئەم هێزانە و ڕەوتە ئایینییەکان، تێکڕای خەباتی سیاسی ، پەرت و پارچە پارچە دەکات و دووچاری کەچڕەوی و ڕیڤیژنیزم دەبێت و لە هەردوو ئاستی فیکری و ئاستی پراکتیکییەوە زەرەری گەورە بە ڕاستە بزووتنەوە نەتەوەییەکە دەگەیەنێت، بۆ نموونە لە ئاستی هزریدا،ڕەوتی عەلمانی وئەقڵانی دەداتە پاش ، لە ئاستی پراکتیکییەوە ، بزووتنەوە سیاسییەکە ، شەقڵ و مۆرکی چەکدارییی وەرگرت و ئەمە کردییە کارێك جڵەوی بزووتنەوەی رزگاریخوازی نەتەوەیی بە تایبەتی لەو وڵاتانەدا کە شڕە سوپایەکیان پێکەوەنا، بکەوێتە دەست سوپا و هێزی سوپایی، کە ئەمەش زیاتر توند و تیژی بەرهەم دەهێناو، لایەنی سیاسی و هزری بزووتنەوەکە دەکەوتە پەراوێزەوە.. لە کاتێکا هیچ بزووتنەوەیەکی سیاسی، بە بێ فکری ڕوون، ناوەڕۆکی ڕوون و زانستی پەیدا ناکات.. ڕاستە کورد لە کۆنەوە مەرجە سەرەکییەکانی نەتەوەیی وەکو خاك ومێژوو زمان و خەسڵەتێن دەروونی هاوبەشیان هەبووە و نەتەوە بوون، بەڵام بزووتنەوەی کوردایەتی لە نێو ئەم نەتەوەیەدا،، لە ئاخروئۆخری سەدەی نۆزدە و سەرەتاکانی سەدەی بیستەوە دەستی پێکردووە و زیاتر کاردانەوە بووە، تا زادەی خەمڵین و گەشەکردنێکی فیکری و گەڵاڵە بوونێکی فەلسەفی بێ.

ئیدی بزووتنەوەی کوردایەتی بە لاسەنگی و هەنگەشەلێ بەردەوام بووە، بە پێی قۆناغ و پێشهاتە سیاسییە هەرێمایەتی و نێودەوڵەتییەکان هەڵکشان و داکشانی بەخۆوە دیتووە، دامرکانەوە و هەلگیرسانەوەی بەخۆوە دیتووە..

داگیرکەرانی کورد هەوڵیان داوە و زۆر جار توانیویانە بزوتنەوەکانی کورد کە لە ڕووی ناوەرۆك وگەوهەرەوە، بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازی پێشکەوتوخوازە.. لە شۆرشگێڕیەتی بخەن و بیگۆڕن بۆ شەڕ، کە شەڕ لە ماڵویرانی ماددی و مەعنەوی زیاتر هیچی لێناکەویتەوە.
 بە هەرحاڵ لە کۆتایی نیوەی یەکەم و سەرەتای نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا، گوێ بە گوێی گۆڕانە گەورە پیشەسازی و کۆمەڵایەتی و ئابووری سیاسی و ڕۆشنبیرییەکانی دنیا، کە کەم و زۆر کاریگەری بەسەر ئەم دەڤەرەشەوە هەبووە، بزوتنەوەی کوردایەتیش پیی نایە قۆناغێکی تازەوە و پێویستی بەوە بوو لە قالب و شێوەیەکی تازەدا خۆی ڕێکبخات و گوزارشت لە مەرام و داخوازییە سیاسییەکانی خۆی بکات و لە پێناویاندا بخەبتێ، ئەوە بوو ڕێکخراو و حزبی سیاسی مۆدێرن دامەزرا، بەلام مخابن کورد کە هەموو مەرجێکی نەتەوەی تیا بوو، لە ئەنجامی تەقسیمبەندییە ئیمپریالیەکانی پاش هەردوو جەنگی یەکەم و دووەمی جیهان، بوو بە چوار پارچەوە و بە بێ ویستی خۆی بەسەر چوار وڵاتدا دابەشکرا، لە جیاتی ئەوەی خەبات لە پێناوی رزگاری لە ژێر دەسەڵاتی یەك داگیرکەردا بکات، دەبوایە لە پێناوی ڕزگاری لە ژێر دەسەڵاتی چوار داگیرکەردا بخەبتێ، کە کەمترین مافیان بە نەتەوەی کورد ڕەوا نەدەبینی و چوار دەسەڵاتی یەك لە یەك دکتاتۆرتربوون سەبارەت بە کورد، ئەمە جگە لەوەی، لە زۆربەی هەڵوێستە سیاسییەکاندا ناکۆك و هەڤرکی یەکدی بوون، لێ لە هەنبەر کێشەی کورد و سەرکوتکردنی نەتەوەی کوردا، موو بە بەینیانەوە نەدەچوو وهاوکاری یەکیشیان دەکرد و ئەم واقیعە تاڵە تاکو ئیستاش بەردەوامە.
 جا بۆ نەگبەتی کورد، لەو دابەشکردنە ئیمپریالیستیانەدا کورد بە جۆرێك دابەش کراوە، کە لە هەر چوارپارچەکەدا کەمینەیە و تەنانەت وەکو پێویست ناتوانێ سوود لە دیموکراتییەتش ببینێ، ئەگەر دیموکراتیەت هەبێت!! یانی کورد بە تۆپزی لە قاڵبی چوار سیستەمی حوکمڕانی جیاواز درابوو و تا ئێستاش بەردەوامە، کە کوردی لە ڕووی جوگرافیی و ئابووری و کەلتوورییەوە بە تەواوەتی لێکدی داپڕی و دوورخستەوە، کە ئەمە ئەرکی بزوتنەوەی کوردایەتی هێندەی دی گران کرد، دەبوا کورد لە پێناوی هەم یەکگرتنەوە و هەم ڕزگاری نەتەوەییدا بخەبتێ و، یەکخستنی ئەم دوو سەنگەرەش هەروا ئاسان نەبوو، بەلای کەمەوە، ناچاری دەکردیت ئەگەر بە شێوەیەکی کاتیش بووە، خەباتی چینایەتی پەراویز بخرێت، کە ئەمەش لایەنی نەرێنی خۆی هەبوو و یەکیك لە نەرێنییەکانی ئەوەبوو خەڵکانێکی ناشۆرشگێر وناشایستە لە کەناڵی جیاوازەوە دەگەیەنرانە سەرکردایەتی بزوتنەوەکان و.. بە هەرحاڵ، کوردایەتی یا خەباتی کوردێنی خەباتێکی یەجگار دژوار و سەخت و ئاڵۆز بووە، خەبات بووە دژی توانەوەی نەتەوەیی، خەبات بووە لە پێناوی ئازادی و یەکسانی ودادوەری، لە ڕای یەکگرتنەوەی نەتەوەیی، لە پێناوی ڕزگاری نەتەوەیی.. خەبات بووە لە پێناوی ماندا.
 ئیدی کوردێنی بەو بارە گرانەشەوە، هەندێ قۆناغی پڕیوە و حالی حازر بە گویرەی قۆناغە تازەکان، دەبێت لە خەمی خۆ تازەکردنەوەدا بێ و هەقی خۆیەتی بە دەنگی بەرز بیربکاتەوە و ئەوە بە گوێی داگیرکەرانی کورددا بدات، کە دەوڵەتەکانی ئەوان بەم شێوەیەی ئێستا لە سەر حیسابی دەوڵەتی کوردییە! ئەگەر لە سەر ئەم عەقڵیەتە پاشڤەڕۆ و تۆرانیزم و پان ئیرانیزم و عەرەبچیاتە بڕۆن، بیانەوێ و نەیانەوێ کورد ناچار دەکەن، ڕێگای جیابوونەوە بگرێتە بەر و

داوای مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی بکات،کە لە دوا ئەنجامدا دەکاتە دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی.

"٢"

دیارە کورد زۆر جار بە نێوی برایەتی دینییەوە لە خشتە براوە و کێشە نەتەوەییەکەی لە بیر براوەتەوە و لەوە غافڵ بووە کە مەسەلەی کورد، کەم و زۆر، نە لە دوور و نە لە نزیك مەسەلەیەکی ئاینی نەبووە، بەڵکو مەسەلەیەکی سیاسیی بووە، هەرچی ولاتی ئیسلامی هەیە، ئاینیان خستووەتە خزمەتی ئامانج و مەرامە سیاسییە نەتەوەییەکانی خۆیانەوە، کورد بە پێچەوانەی هەموو نەتەوە موسوڵمانەکانەوە، مەسەلە نەتەوەییەکەی کردووە بە قوربانی مەسەلە ئاینییەکە، لە کاتێکدا کە مەسەلەی کورد لە بنەڕەتدا مەسەلەیەکی سیاسی بووە نەك مەسەلەیەکی ئاینی، ئیدی ئەمەش ئامانجە نەتەوەییەکەی دواخستووەو لە نێوەرۆکە ڕەوا و پێشکەوتوخوازەکەی بەتاڵ کردووەتەوەو هێندەی دیکە خەباتی یەکگرتنەو و رزگاری نەتەوەیی دژوار کردووە و لە هەر بەشێکی کوردستاندا و بە گوێرەی واقیعی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی ڕژێمی داگیرکەر و میللەتی سەردەست شێوازیك وەربگرێت و لە هەر پارچەیەکی کوردستاندا لە کاتێکی جیاوازدا دەست پێبکات و ڕابەرایەتییەکی یەکگرتوو ڕێبەری نەکات، ئەمە جگە لەوەی، کە فیکری کوردی لەوە لاوازتر و پەراگەندەتر بووە کە وەڵامی قەناعەتبەخشی پرسیارەکانی پێ بێ و ببێت بە داینەمۆی خەباتی سەرانسەری، کە ئەمە وای کردووە ئەم خەباتە زیاتر لە بەشێك لە بەشەکانی کوردستاندا قەتیس بمێنێ و زیاتر کاردانەوە بێ، تا پڕۆژەیەکی بەرنامەداری ستراتیژی نەتەوەیی بێ، کە لە دوا ئەنجامدا گۆڕانی ڕیشەیی گەورەی چ لە ئاستی بەرەنگاربوونەوەی داگیرکەر و چ لە ئاستی زەمینەخۆشکردن بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی، چێنەکردووە و ئیدی یەکیتیی نەتەوەیی بووە بە دروشمێکی دوورە دەست و لە سایەی ناوچەگەرێتی و حزب حزبێنە و خۆپەرستی و ملهوری و نۆکەریی سەرانی حزبییەوە، لە خەڵکی کورد کراوە بە خەونی شاعیرانە و مەحاڵ!! لە کاتێکدا ئەگەر لە پال سەرکردایەتی ناوچەییدا ، سەرکردایەتییەکی نەتەوەیی ڕاوێژکاری کارا و کارامە، هەبوایە، دوور و نزیك چاودێری سەرکردایەتییە ناوچەییەکانی بکردبایە و ڕێنمایی پێویستی بکردنایە، لە هەڵوێستە هەستیار و ستراتیژییەکاندا ڕاوێژ و تەگبیریان بەیەکدی بکردایە و بەرژەوەندی نەتەوەیی بخرایەتە سەرووی هەر بەرژەوەندییەکی دیکەوە، بێگومان ئەم واقیعەی ئێستا بە شێوەیەکی دی دەکەوتەوە و ئەو بۆشاییە فیکرییە دروست نەدەبوو کە بزووتنەوە و ڕەوتێن ئیسلامی نامۆ بە کوردەواری بەم ئاسانییە پری بکاتەوە و بیری نەتەوەیی بشێوێنێ و دروشمی یەکێتیی نەتەوەیی لەبەر چاوی خەڵکانێکی زۆر بخات.. دیارە هەبوونی سەرکردایەتییەکی نەتەوەیی ئەگەر لە سەردەمانی داخراوی دنیادا پرێك ئەستەم بووبێ، ئەوا لەم سەردەمی گڵۆبالیزەیەدا، کە کوردانێکی زۆر و شارەزا و بە توانا لە ئەوروپادا هەن، کارێکی زۆر ئاسانە و دەکرێت زەمینە بۆ چێبوونی لۆبییەکی کوردی کارا و کارامە خۆش بکرێت.

بە هەرحال کورد لە ماوی نێوان هەردوو جەنگی جیهانیدا، نە لە ئاستی فیکری و نە لە ئاستی پراکتیکیدا وێرای قوربانیدانی زۆر و ئامادەگی میللەت بۆ دانی هەر قوربانییەك ،نەیتوانی هیچ دەستکەوتێکی گەورە و گرینگ و جدی بە دەست بهێنێ، هۆی هەرە سەرەکی ئەم ناکامییەش بە پلەی یەکەم دەگەڕێتەوە بۆ غیابی بیری پێشەنگ و سەرکردایەتیەکی بە توانا و کارامە و لێهاتوو.

هەڵبەتە کورد لە دوای دووەم جەنگی جیهان و، گۆڕانی ڕێوەرو پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، هەستی کرد، نەك هەڕەشەکانی لە سەر کەم نەبووەتەوە، بگرە زیادیشی کردووە، بۆیە بە پێویستی زانی زیاتر ڕیزەکانی خۆی یەکبخات و، ڕێکخراوە سیاسی و حزبە چکۆلەکان یەکیان گرت، تا لە یەك مینبەرەوە گوزارشت لە کەڵکەڵە و ئەڵها ئازادیخوازییەکانی خۆی بکات و بە گوێرەی توانا و لە پەراوێزی ئەو واقیعە فشەڵەوە کە لە ئاکامی جەنگی جیهانییەوە هاتبووە ئاراوە و بە حوکمی ئەو هەڕەشەیەی بە هەمان نەفەسەوە لە کوردی هەموو پارچەکانی کوردستان دەکرا، خەباتی بۆ بکەن. ئیدی بیری نەتەوە پەروەریی کورد جۆرە هەڵکشانێکی بە خۆوە بینی، بۆ ماوەیەکی کەمیش لە واری پراکتیکیدا، پراکتیزە کرا، بەڵام چونکە ئەم هەڵکشانە زیاتر کاردانەوە بوو و، بە هۆی پاشکەوتوویی ئەو دامودەزگا و ڕێکخراوە سیاسیانەی کە گوزارشتیان لەو بیر وخویندنەوەیە دەکرد، ئیدی کورد نەیتوانی لە تاقیکردنەوە سەخت و دژوارەکەی ساڵی ١٩٤٧ دەربچێت ، ئەگەرچی بزوتنەوەی کوردایەتی بەم شکستە هەندیك کز بوو، بەڵام کورد کۆڵی نەدا و خۆی بۆ دەرفەتێکی دیکە ئامادە دەکرد، سوور بوو لە سەر ئەوەی بە خوێنی ڕۆڵەکانی باجی ئازادی بدات و بە هەر نرخێ بووە بیگاتێ، بەڵام ڕێگای کوردایەتی وەکو دەڵێن بە گوڵ ڕانەخرابوو، جۆرەها هەوراز و کۆسپ و تەگەرەی لە بەردەمدا بوو، زۆربەی ڕابەران و بانگخوازانی بیری ئایینی، نکوڵی تەواویان لە ڕەوایی بانگەوازی نەتەوەیی دەکرد، بە جۆرە دەرچوونێك لە ئیسلامەتییان دەزانی و بە چاولێکەری فەڕەنگییان لە قەڵەم دەدا و ، کە گوایە بۆ میللەتانی موسڵمان دەست نادات و دەگەڵ کەلەپووری ئیسلامەتیدا تێکناکاتەوە.

لە لایەکی دیکەشەوە، چونکە بیری نەتەوەیی لە بنەرەتدا و لە سەرەتای سەرهەڵدانییەوە، بیرێکی سیاسی بوو، لە هەر ڕەهەند و مەودایەکی ڕوون و ڕەوانی کۆمەڵایەتی و جڤاکی بەدەر و بە دوور بوو، و بۆ ئەوەی ڕکابەری و هەڤڕکی ئەو بیر و هێزانە بکاتەوە کە لە دەیەی سییەکانی سەدەی بیستدا سەریان هەڵدا و پەیدا بوون، بایەخی سەرەکیان بە لایەنە کۆمەلایەتی و ئابوورییەکان دەدا، بۆیە بیری نەتەوەیی نەك هەر لای کورد، بەڵکو لای نەتەوە بندەستەکانی دیکەش، وەکو عەرەب، کەوتە ڕکابەری ئەو بیرانە و هەڵویستی نەرێنییان لە هەنبەریا وەرگرت، کە ئەم هەڵویستە نەرێنیانە هەندێجار شەقڵ و مۆرکی دوژمنایەتی وەر دەگرت، دیارە ئەو بیر و هێزانەش، هەمان هەڵویستیان بەرانبەر بە بیر و هێزی نەتەوەیی وەردەگرت، بە کورتی و کرمانجی ململانێ وکێشماکێشێکی توند لە نێوان هێزە مارکسییە ئەنتەرناسیۆناڵەکان وهێزە نەتەوەییە ناسیۆنالستییەکاندا هەبوو، کە هێندەی دی چەمك و مەفهومی بیری نەتەوەیی لە جەماوەری خەڵکی کورد ئالۆزاند.

ئەمە جگە لەوەی کە بیری نەتەوەیی کورد، چونکە تیورییەکی جێگیر و پوختەی لە پشتەوە نەبوو، بۆیە هەڵویستێکی تیۆری پوختەی بەرانبەر بە دیاردە و ڕووداوەکانی وەخت نەبوو، زۆربەی کات هەر کاردانەوەیەکی سادە و ئاسایی بووە، کە ئەمە تا ئەمڕۆش خاڵی زۆر لاوازی بزافی کوردێنییە.. دیارە ئەمە بەو مانایە نییە کە بمانەوێ بزووتنەوەی کوردایەتی کەڕەتی سفر بکەین، یان لە بایەخی کەم بکەینەوە، بەڵکو بەو مەبەستەیە سوود لە ئەزموونی رابردوو وەربگرێت و بتوانێ ڕوو بە ڕووی کۆسپ و تەگەرەکانی ئێستا و ئایندە ببێتەوە و زاتی وەڵامدانەوەی پرسیارە بنەڕەتییەکانی قۆناغی ئێستا و ئاییندەی هەبێت و خۆی لە هیچ وەڵامێك نەدزێتەوە.

جا با بێینە سەر پێناسەی نەتەوە، نەتەوە دەکاتە کۆمەڵێك خەڵك کە لە چوارچێوەیەکی مێژوویی جوگرافیایدا، زمان و مێژوو وخەسلەتی دەروونی و بەرژەوەندی هاوبەش یەکیان دەخات، نەتەوەپەروەری لە سەرەتای سەرهەڵدانیدا، دەکاتە بزووتنەوە و تەڤگەرێکی ئازادیخوازی نیشتمانی و گۆڕانی شارستانی، کار بۆ یەکێتی گەل و تواناکانی گەل، بۆ ئازادی و ڕزگاری خاك و خەلك، بۆ بونیاتنانی کۆمەڵێك پەیوەندی تازەی ناوخۆ و دەرەکی لە سەر بنەمای ئازادی و یەکسانی و داد دەکات.کار بۆ دنیایەکی باشتر ومرۆڤانی تر دەکات.

بەمەش لە هەر شەقڵ و مۆرکێکی نەژادی و نەژاد پەرستی دوور دەکەویتەوە، چونکە لەم پەیوەندییەدا پشت بە ڕەگەز یان خوین نابەسترێت، بەڵکو هەرکەسێك لەم خاکەدا دانیشێت و وابەستەی ئەم خاکە بێت، ئیدی لە هەر نەژاد و رەگەزێك بێت، هەمان ئەرك و مافی هەر هاووڵاتییەکی ئەم خاکەی هەیە، واتە دوورە لە هەر رەگەزپەرستییەك و بە یەك چاو دەڕوانێتە هاووڵاتیان.

هەروەها بە چاوی یەکسانی و مرۆڤانی دەڕوانێتە گەلانی دیکە و بە مەبەستی دنیایەکی باشتر و مرۆڤانیتر و دوور لە هەر چەوساندنەوە و رەگەزپەرستییەك مامەڵە دەگەڵ گەلانی دیدا دەکات، پێشکەوتن و خۆشگوزەرانی بە مافی بێ چەند و چوونی هەموو گەلان دەزانێ و ژیار و شارستانییەت بە زادەی کارلێك و هاوکاری هەموو گەلان دەزانێ، واتە نەتەوەپەروەری وابەستەگییەکی خۆڕسکە، دوور لە هەر سەپاندنێکی دەرەکییە، زادەی ویست و خوایشتێکی ئازاد و ئارەزوومەندانەیە کە ڕەگی دەچێتەوە سەر کۆمەڵێك فاکتەری وەکو زمان و مێژوو، خەسڵەتێن دەروونی و بەرژەوەندی هاوبەش.. جا ئەم فاکتەرانە هەندێك تایبەتمەندی بە هەر گەل و نەتەوەیەك دەبەخشن کە بە هۆیەوە دەناسرێتەوە و لە گەلانی دی جیای دەکەنەوە.

نەتەوەی کورد هەموو مەرجەکانی نەتەوەی بە زیادەوە تیایە، بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد، بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازیی نیشتمانییە، لە ڕای گۆڕانی شارستانیانەدا دەخەبتێ و دەیەوێ لە هەر بندەستی و پاشکۆیاتییەك ڕزگار بێت، بە پشتیوانی توانا خودییەکانی خۆی و بە سوود وەرگرتن لە ئەزموونە مێژووییەکانی خۆی و کەلەپووری شارستانییەتی تیرەی بەشەر، نموونەیەکی شارستانیانە دابمەزرینێ و لەگەڵ گەلانی دیدا بەشداری لە چێکردنی پەیوەندییەکی ناوچەیی و نێودەوڵەتی هاوتاو، بە قازانجی مرۆڤایەتی و پێشکەوتنی تیرەی بەشەر بکات، کەواتە وەکو پیشتریش ئاماژەمان بۆ کردووە، بزووتنەوەی کوردێنی، لە پێناو یەکگرتنەوە و یەکخستنی نیشتمان و نەتەوەدا بووە، لە ڕای هاندانی جەماوەی خەڵکیدا بووە، کە چالاکانە بەشداری لە پرۆسەی بونیاتنانی کۆمەڵگەیەکی تازەدا بکەن، لە پێناو دامەزراندنی دەوڵەتێکی ئازاد و دیموکراتتدا بووە، دیارە جگە لەوەی کە میللەتانی سەردەست و ڕژێمانی داگیرکەری کورد هەرگیز ئەم مافەیا ن بە کورد ڕەوا نەدیتووە و وەکو هاووڵاتی پلە دوو وکەمتر مامەڵەیان لە گەڵ کوردا کردووەو لە ڕوانگەیەکی شۆڤینییەوە تەماشای کوردیان کردووە، بزووتنەوەی کوردایەتی بە خۆیشی زۆر جار کاردانەوە بووە و بەرنامەیەکی دیار و ڕوون و ستراتیژی نەبووە، نەیتوانیوە لە ڕێگای خەباتی جێگیر و بەردەوامەوە، جەماوەری خەڵك ئامادە بکات کە بە کردەوە و بە جدی لە بزووتنەوەکەدا بەشداری بکەن و داخوازییەکانی جەماوەری خەڵك بێنیتە دی، دیارە یەکخستنی کۆمەڵگە ناکاتە یەکخستنی ڕاستەوخۆی سیاسی، چونکە یەکخستنی سیاسی زیاتر لە یەکێتی سایکۆلۆژی و سوسیۆلۆژی، لە یەکێتی بەرژەوەندییەوە وەکو ئەوزارێك بۆ بەرگری و داکۆکی لە خۆ بەرامبەر بە هەڕەشە و

مەترسییە چارەنووس سازەکانەوە هەڵدەقوڵێت، جا کوردێنی وەکو پێشتریش وتمان لە سەرەتاوە بیرێکی سیاسی بووە، لە هەر ڕەهەند و مەودایەکی ڕوون و ڕەوانی کۆمەلایەتی و جفاکی بەدەر ودوور بووە، کە یەکێکە لەو مەرجانەی زەمینە بۆ گەیشتن بە یەکێتیی سیاسی خۆش دەکات، جا ئەم یەکێتییە وا دەخوازیت ڕزگارکردنی خاك و خەڵك لە ئامانجە سەرەکی و جێگیر و بەردەوامەکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی نەتەوەیی بێت، ڕزگارکردنی خاك لە داگیرکەر، ڕزگارکردنی خەڵك لە بندەستی و هەژاری و زامن کردنی ئازادی و کەرامەت و کار و خۆشگوزەرانی بۆ خەڵك، جا ئەمەش بەوە دێتە دی، کە لە چوارچێوەی بەرنامە و نەخشەیەکی ڕوون و ئاشکرادا هەموو هێز و ئیمکاناتەکان لە پێناوی رزگاریدا ئامادە و تەیار بکرێت، هەروەها پێویستی بە خوێندنەوە و لێکۆڵینەوەیەکی ورد و زانستیانەی قۆناغەکە هەیە، بە گوێرەی توانا خۆشگوزەرانی بۆ خەڵکی فەراهەم بکرێت و زەمینە خۆش بکرێت تا هاوولاتیان چالاکانە بەشداری لە پرۆسەی ڕزگاری و لە پرۆسەی بونیاتناندا بکەن، کە ئەمە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردا (زیاتر مۆدێلەکەی کوردستانی باشوورمان مەبەستە) یا نییە یان ئەوەندە کەمە لە نرخی نەبواندایە.

هەڵبەتە یەکگرتنەوەی خاك و خەلکی کوردستان، مافێکی ڕەوای کوردە و لە سەر حسابی هیچ میللەت و دەوڵەتێکی دیکە نییە و گەرانەوەی حەقە بۆ حەقداران، گەڕانەوەی هاوسەنگی سیاسییە بۆ ناوچەکە و ڕژێمانی داگیرکەری کوردستانیش لە ترس و دڵەڕاوکە و دڵە خورپەی، خۆیان گوتەنی جیابوونەوە خوازی کوردا!! دەخەلەسێن.

"٤"

هەر پارچەیەکی کوردستان وەربگری، هەندیك کەمینەی ئایینی یان ئیتنی تێدایە، ئیدی ئەمانە لە بنەرەتدا کوردستانی بوون، یان بە هۆی گۆڕینی دیموگرافییەوە هێنراونەتە کوردستان، لە کوردستاندا ئاکنجی بوون.. و لە کوردستاندا ژیاون و هەمە جۆری و چەشنە دەوڵەمەندییەکی مرۆڤانییان پێبەخشیوە و بە ئاشتی و برایەتی لە گەڵ یەکدیدا ژیاون و پێکەوە بەشدارییان لە بونیاتنانی نیشتمان و دەوڵەمەند کردنی کەلەپوور و کەلتووری وڵاتدا کردووە، بە دەگمەن ئەم هەڤژینییە سەنگەلابووە ، کە جار جارە شتی لەو بابەتە ڕووی دابێ، یا بە فیت و دەسیسە و هاندانی لایەنێکی دەرەکییەوە بووە، یا بە هۆی زوڵم و غەدری خەڵکانێکی سەر بە میللەتی زۆرینە، لەم کەمینە یان لەو کەمینە ڕووی داوە، هەڵبەتە دەبێ لێرەدا ئاماژە بۆ ئەوەش بکرێت کە کورد، هەرچەندە زۆرینەش بوو بێ ، چونکە خۆی لە لایەنی ڕژێمی داگیرکەر و میللەتی سەردەستەوە، غەدری لێکراوە، بە پراکتیکی چەوسێنراوەتەوە، کەمتر غەدری لەو کەمینە ئاینی و ئیتنییانە کردووە کە لە کوردستاندا بوون، بە تایبەتی کە مەسەلەی کورد مەسەلەیەکی ئاینی نەبووە ، بۆیە ئەو هەستیارییە ئاینییەی نەبووە کە تەحەمولی کەمینە ئاینییەکانی کوردستان نەکات...!

لە کوردستاندا زۆر کەمینەی ئاینی وئیتنی هەبوون لەوانە: فەڵە و دیان، ئەرمەنی، جوولەکە، زەردەشتی، ئێزدی، شەبەك، عەلەوی، شیعە، ئاشووری، کلدانی، تورکمان و کاکەیی، کە هەندێك لەم کەمینانە بە ڕەگەز کوردن و خۆ بە کورد دەزانن و هەندێکی دیکەیان ئەگەر خۆ بە کوردیش نەزانن، خۆیان بە هاونیشتمانی کورد و بە کوردستانی دەزانن، خۆ ئەگەر لە قۆناغێکدا جۆرە سووکە بەد حاڵیبوونێك لە نێوان کورد و یەکێك لەو کەمینە ئاینی یان ئیتنیانە چێ بوویێت، زیاتر بە فیت و دەسیسەی دەرەکی و بێگانە بووە، یان بە هۆی بەد

حاڵیبوونێکی ڕەوتەنییەوە بووە و زوو کۆنترۆڵ کراوە و نەهێڵراوە زۆر قووڵ بێتەوە و ریشە دابکوتێ و لە ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا ڕەنگ بداتەوە.
لێ مخابن، لەم دواییانەدا لە ئاخر و ئۆخری سەدەی بیستەم و سەرەتاکانی سەدەی بیست و یەکەمدا، واتە دوای راپەرینی ئازاری ساڵی ١٩٩١ بەهۆی لە پاشدانی خەباتی نیشتمانی و دەستەوەسانی بزووتنەوەی نەتەوەیی ، بەرامبەر بە وەڵامی پرسیارە چارەنووس سازەکان. هەندێ ڕەوتی ئیسلامی سیاسی نامۆ بە کوردەواری، بە شێوەیەکی نائاسایی و جێگەی گومان لە کوردستانی باشووردا سەریان هەڵدا، هەرچەندە هەندێك لەم ڕەوتانە لە دەرێرا پشتیوانی دەکرێن، بەڵام پێویستە ئاماژەیەکیش بۆ ئەوە بکرێت کە سەرهەڵدان و پەیدابوونی ڕەوتێن مەزەبی و تایفی، پەیوەندییەکی پێچەوانەی لە گەڵ سەرهەڵدان و پەیدابوونی ڕەوتی نیشتمانی نەتەوەییدا هەیە، کە ڕەوتی نیشتمانی نەتەوەیی لە برەو و هەڵکشاندا بێت، ڕەوتە ئاینییەکان لە پاش دەدەن و ڕوو لە سەرەولیژی دەکەن، جا بزووتنەوەی کوردایەتی، لەم بیست و پێنج ساڵەی دواییدا، بە تەواوەتی دایە پاش، کەمترین وەڵامی بۆ هیچ پرسیارێکی چارەنووسساز نەبووە، فڕان فڕانە، زۆردار لە بێ زۆری دەفڕێنێ، کوڕ ئەو کورەیە خۆی دەوڵەمەند بکات، حزب بووە بە ئامانج و میللەت بووە بە ئەوزار!! کا لە بەر سەگ دەکرێ و ئیسقان لەبەر ئەسپ، ئەمە جگە لەوەی ئەو حزبانەی گوایە نوێنەرایەتی بزووتنەوەی کوردێنی دەکەن، خاوەنی میتۆدیکی عیلمانی بەهێز ورروونی ئەوتۆ نین کە وەلامی پرسیارە جارەنووسسازەکان بدەنەوە، جا بە هۆی ئەمەوە بۆشاییەکی سیاسی سایکۆلۆژی ترسناك چێبووە و ڕەوتە مەزەبی و تایفییەکان بە ئارەزووی خۆیان پڕی دەکەنەوە و دوور نییە ئەمە ببێ بە بناغەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، کە هەرگیز بە قازانجی بزووتنەوەی کورد ناشکێتەوە.
جا زیندوێتی و بە هێزی ڕەوتی نەتەوەیی، بگاتە ڕادەیەك کە هەموان بگرێتەوە، زاڵبوونی میتۆدی عیلمانییەت، هەڵکشانی ڕێنیسانسی نیشتمانی و نەتەوەیی لە پێناوی بونیاتنان و ڕزگاریدا، لێبووردەیی و سینگفراوانی و ئەقڵانییەتی زۆرینە، مەرج و فاکتەری یەکخستنی ڕیزەکانی گەلن و ولات لە هەر توندڕەوی و پەراگەندەییەك ڕزگاردەکەن، هەڵبەتە لێرەدا پێویستە ئاماژە بۆ ئەوە بکرێت کە جیاوازی و هەمەجۆری ڕەسەنی مێژوویی دانیشتوانی وڵات، ئەگەر بە شێوەیەکی واقیعبینانە و دیموکراتیانە مامەلەی لەتەکدا بکرێت، دەکاتە سەرچاوەی دوڵەمەندی نەك بە پێچەوانەوە، بۆیە پێویستە لایەنە زیندووەکانی کەلەپوور، لە فۆلکلۆر و دابونەریت و کەلتووری ناوچەیی، بپارێزرێت و هانبدرێت، نەك بە خورتی دژایەتی بکرێت و هەوڵی سڕینەوەی بدرێت.. واتە ئەوەی داگیرکەر، بەرانبەر بە کەلەپوور و دابونەریت و کەلتووری ئێمەی کورد کردوویانە، ئێمە لەگەڵ کەمینە ئاینی وئیتنییەکانی کوردستاندا نەیکەین و بە نەفەسیکی نیشتمانی و بە میتۆدێکی عیلمانی و دیموکراتی ئەوتۆ مامەڵەیان لە تەکدا بکەین، کە هەست بە کوردستانیەتی خۆیان بکەن، وەکو هەر هاونیشتمانییەکی ئەم وڵاتە بەوپەڕی ئازادی و بە ئەزموونی خۆیان مومارەسەی ژیانی تیا بکەن و هەل ومەرجی دیموکراتیانەی هەڤژینی تەواویان بۆ فەراهەم بکرێت، دیموکراتییەت مەرجی سەرەکی و بەردەواماندنی هەر جۆرە سیستەمێکی هاوژینییە، نەك تەنیا بۆ کەمینە، بەڵکو بۆ سەرانسەری کۆمەڵگە، چونکە دیموکراتییەت فۆرمولەیەکە بۆ ڕێکخستنی پەیوەندی زۆرینە و کەمینە، چ لە ناو خۆیاندا چ بەرانبەر بە یەکدی، واتە زامنی دیموکراتییەتی گشتی، ئەوەیە کە سەرانسەری بێت و بۆ زۆرینە و کەمینە وەکو یەك بێت.

هەڵبەتە کێشەی کەمینە لە میانەی چارەسەری کێشەی زۆرینەوە دێتە چارەسەر، ئەگەر زۆرینە بۆ خۆی کێشەی هەبێت، لە کوێ فریای چارەسەری کێشەی کەمینە دەکەوێ، ئەگەر کەچەڵ دکتۆر بێ، سەری خۆی تیمار دەکات! بۆیە هەر هەوڵیکی چارەسەری کێشەی کەمینە، بە جیا لە کێشەی زۆرینە، لە خەیاڵ پڵاو بەولاوە هیچی دیکە نییە.

جا لێرەدا پێویستە جیاوازی نێوان ئاین و بزووتنەوەو ڕەوتی ئاینی بکرێت، ئایین کە بوو بە بزووتنەوەیەکی ئاینی سیاسی، هەوڵی ئەوە دەدات دەسەلات وەربگرێت، کە دەسەڵاتی وەرگرت ناتوانێ بەو لۆژیکە ئاینییەوە کە پەیرەوەی دەکات کۆمەڵگە لەسەر بناغەیەکی مۆدێرن، ڕۆبنێتەوە، ناچارە هەڵویستی توندڕەوانە و کۆنەپەرستانە وەربگرێت و دیارە هیچ وەلامیکی بۆ کێشە هاوچەرخەکان پێ نایێت..

وەکو پێشتر ئاماژەمان کردووەتێ ، بزووتنەوە ئاینییەکان هێزی خۆ لە لاوازی بزووتنەوە نیشتمانی نەتەوەییەکانەوە وەردەگرێت، کە ئەمە لە کوردستانی باشووردا زۆر بە زەقی دیارە، ئیدی لە بارترین ڕێگا بۆ چارەسەر و ڕوو بە ڕوو بوونەوەی ئەم کێشەیە، عەلمانییەتە، بە مانای جیا کردنەوەی ئایین لە دەوڵەت و دەوڵەتداری، واتە هاووڵاتی یەکسانن و نابێ بە هۆی وابەستەگی ئاینی و مەزهەبییەوە جیاوازییان لە نێواندا بکرێت و پلە و پۆستی دەوڵەتیش دەبێ بەگوێرەی توانا و بەهرەداری و وابەستەگی نیشتمانی، بدرێت بە هاووڵاتیان.

"٥"

دیارە هەر نەتەوەیەك بگری مێژووی خۆی هەیە، کەلەپووری خۆی هەیە، مێژوو و کەلەپوور لە کارلێکی بەردەوامدا بووە دەگەڵ باری سایکۆلۆژی و سۆسیۆلۆژی ڕۆڵەکانی نەتەوەدا و شەقڵێکی وای داوەتێ کە پێی بناسرێتەوە و لە نەتەوەکانی دیکەی جیا بکاتەوە، دیارە هەر گروپ و ڕەوتێك بە جۆرێك دەڕوانێتە مێژوو و کەلەپوور و مامەڵەی لەتەکدا دەکات، بە تایبەتی گروپێن سەلەفی کۆنەپارێز، مێژوو و کەلەپوور بە مەرجەع دەزانن و مێژوو لە دید و بۆچوونی ئەواندا، نەك هەر لاپەرەیەکی سپی و بێگەردە و لەیەك خویندنەوە پتر هەڵناگرێت، ئەویش خوێندنەوەی ئەوانە، یانی کار بۆ پیرۆزاندنی ڕابردوو دەکەن و بەو حەقیقەتە ڕەها و نموونەییەی دەزانن کە لەبەری بگیرێتەوە و کۆپی بکرێتەوە، بکرێت بە چەکێك بۆ ڕوو بە ڕوو بوونەوەی ئێستای پڕ لە زولم و زۆر و چەوساندنەوە و نەهامەتی.. کە ئەم بۆچوونە نەك هەر بۆچوونێکی هەڵە و ناواقیعییە، بەڵکو مەحاڵیشە بێتە دی، هەڵبەتە رابردوش حاڵەتی ئەرێنی و نەرێنی خۆی هەیە، نە بە جارێ رووناکی و چراخان و پڕ دەستکەوتی ئەرێنییە، وەکو گروپە سەلەفییەکان وێنای دەکەن و نە تاریکستان و ویرانە و پڕ لە زوڵم و هۆڤیگەرییە . سەبارەت بە زیندووکردنەوە و کۆپی کردنەوەی رابردووش، دەکاتە ئاو لە دنگا کوتان ، چونکە هەلومەرجی بابەتی چ لە ئاستی ناوچەیی چ لە ئاستی جیهانیدا ئەو سەردەمانەی بەزاندووە و بارودۆخێن تازە و جیاواز هاتوونەتە ئاراوە بۆ ڕوو بە ڕووبوونەوەی کێشەکانی ئێستا و ئایندە، کێشەی تازە بە ئەوزاری تازە دێتە چارەسەرکردن، لە بەرامبەر دید و بۆچوونی سەلەفیانەدا کە ڕابردوو دەپیرۆزێنێ و بە مەرجەع و سەرچاوەی هەڵویستەکانی خۆی، سەبارەت بە دیاردە و ڕووداوەکانی ژیانی دەزانێ، جۆرە نۆرینێکی مۆدیرن و زانستیانەش هەیە، کە هیچ جۆرە ئەرێنییەك لە رابردوودا نابینێ و ڕابردوو بە بار بەسەر ئێستاوە دەزانێ، بە کۆسپ و تەگەرەی دەزانێ لە بەردەم پێشڤە چوون بەرەو ئاییندەیەکی باشتر، بۆیە ڕابردوو بە تەواوەتی ڕەفز دەکات.

دیارە ئەم دوو نۆرینە هەردووکیان هەڵە و ناواقیعین، بۆچوونە سەلەفییەکە ڕابردووی بە هەموو نەرێنییەکانیشەوە بەلاوە پیرۆزە ، وەکو خۆی کاوێژی دەکاتەوە و بانگەشەی بۆ دەکات و کۆپی دەکاتەوە و پێی وایە گەڕانەوە بۆ ڕابردوو، هەموو دەردێکی میللەت چارەسەر دەکات، دیارە ئەم بۆچوون و هەڵویستە دەکاتە خۆ دزینەوە لە چارەسەری کێشەکانی ئێستا، دەکاتە پشتگوێ خستنی ئەو پەرەسەندن وگەشەو نەشەو گۆڕانە گەورە و گۆنگ وئاڵۆزانەی کە لە واقیعی ئیستادا چێبووە، یانی دەکاتە فەرامۆش کردنی ئەو واقیعە تازەیەی کە هاتووەتە ئاراوە، هەڵبەتە هەر واقیعێکی تازەش کێشەی تازەی خۆی هەیە، بە ئەوزار و ئەداتی تازە دێتە چارەسەر کردن نەك بە ئەوزاری ڕابردوو، بۆچوونی دووەمیش، کە ئیدیعای عیلمانییەت دەکات، بۆچوونێکی نەرێنی و نەزۆکە وناتوانێ هیچ پەیوەندییەك دەگەڵ واقیعدا چێبکات، لەو ئەنگێزە و هاندەرە ڕاسەقینانە بگات کە جەماوەری خەڵك دەجولینن.. جا بەم پێودانگە پێویستە مێژوو بە یادگەی نەتەوە دابنرێت، تا ئەم یادگەیە پڕتر و دەوڵەمەندتر و چالاك تر بێ و بتوانرێ چاك و خراپی ڕابردوو لێکدی هەڵاوێردرێ و سوود لە ئەزموونی ڕابردوو وەربگیرێت وخۆ لە هەڵە و ناکامییەکانی ڕابردوو ببوێری باشترە، هەڵبەتە نابێ بۆ ساتێکیش وا وێنا بکرێت کە مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە، ڕووداو و دیاردەکان دەقا و دەق وەکو خۆ دووبارە دەبنەوە.. چونکە ڕەوتی مێژوو هەمیشە بۆ پێشەوەیە، وەکو ژیانە، ناگەڕێتەوە، خۆ ئەگەر ڕووداوەکان لە هەندێ ڕواڵەتدا لێکدی بچن، یان بشوبهێنە سەر یەکدی، ئەمە ناکاتە دووبارە بوونەوە، چونکە زادەی هەلومەرجی تازە و جیاوازن، دیاردە و ڕووداوان لە دەرەوەی هەلومەرجی خۆدا، پەیدا نابن و نایەنە ئاراوە، جا بەم پێودانگە، حاڵەتە تازەکان و هێزە تازەکان چارەسەری تازە دەخوازن، هەر حاڵەتێکی تازە ، ئەوزاری تازەی چارەسەری دەوێت، کە باسی مێژوو دەکرێت بەو مانایە نییە کە دەشێت مێژوو دووبارە ببێتەوە، بەڵکو دەشێت سوودی لێوەربگیرێت.

کەواتە مێژوو شتێکی پیرۆز نییە کە نەشێت موناقەشە بکرێت، یان خوێندنەوە و ڕاڤە و شرۆڤەی جیاوازی بۆ بکرێت، ئەمە جگە لەوەی کە مێژوو وەڵامی پرسیارەکانی ئەمڕۆی پێ نییە، تەنیا یادگەیەکە، دەشێت سوودی لێوەربگیرێت، بەم پێیە مێژوو دووبارە نایێتەوە و دەستکاری ڕووداوەکانی ڕابردوو ناکرێت، بەڵام دەشێت خوێندنەوەی جیاواز بۆ مێژوو بکرێت.. کەواتە مێژوو نە بتە بپەرسترێت، نە دووبارە دەبێتەوە، بەڵکو دەشێت سوودی لێوەربگیرێت و هاندەرێك بێت بۆ پێشڤەچوون.

سەبارەت بە کەلەپووریش دەکاتە کۆی ئەو زانیاریی و زانست و هونەر و داب و نەریت و بەرهەمە مادیانەی بە درێژایی مێژوو وله ناو مێژوودا درووست بووە، دیارە بەرهەم و بەرەنجامی هەوڵ و کۆششی هاوبەش و بەردەوامی تێکڕای نەتەوە بووە، هەموو ، یا هەندێ بەشی لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دی ماوەتەوە و لە هەڵسوکەوت و ڕەفتار و پەیوەندی و شێوازی مامەڵە و زەوق و سەلیقەی خەڵکەکەدا ڕەنگی داوەتەوە، هەڵبەتە کەلەپووریش کە بەرەنجامی تاقیکردنەوە و ئەزموونانی ڕابردووە ، کاتێ لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دی هاتووە و ماوەتەوە، دەقا و دەق وەکو خۆی نەهاتووە، دەستکاری و گۆڕانکاری تیا کراوە، ئەو بەشەی ماوەتەوە کە توانای ژیان و بەردەوامی تیا بووە، بۆیە پێویستە لەو ڕوانگەیەوە مامەڵە دەگەڵ کەلەپووردا بکرێت کە چەند ئێستا و ئایندە دەوڵەمەند دەکات، چەند ئەزموون و زانیاری نەوەکانی ئێستا و ئایندە دەوڵەمەند دەکات، واتە کەلەپووریش قابیلی ئەوەیە دەستکاری بکرێت، بگۆڕدرێت

وخوێندنەوەی جۆراوجۆرو تازەی بۆ بکرێت و نابێ بەو بیانووەی کە لە ڕابردووەوە هاتووە و ماوەتەوە، هیچ مۆرك و شەقڵێکی پیرۆزی و پیرۆزاندنی پێوە بنرێت.. هەروەها نابێ بە لوتکەی داهێنان و باڵاترین شێوەی شارستانییەت بزانرێ ودابنرێت، کەواتە دەبێت لە ڕوانگەیەکی بابەتیانەوە مامەڵە لەگەڵ کەلەپووردا بکرێت و ئەو لایەنە ئەرێنیانەی وەربگیرێت کە زیندوێتی و ژیانی تێدایە ودەگەڵ پێداویستییەکانی سەردەمدا تێکدەکاتەوە.. هەڵبەتە ڕابردووش لایەنی نەرێنی و ئەرێنی خۆی هەیە و دەبێت لە ڕوانگەیەکی بابەتیانەوە مامەڵەی دەگەڵدا بکرێت و گێژە و بێژە بکرێت و سەربێژنگ و بن بێژنگی لێك جودا بکرێتەوە.

"٦"

وەکو پێشتر ئاماژەمان کردووەتێ، بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد، لە ڕووی کرۆك و جەوهەرەوە بزووتنەوەیەکی پێشکەوتوخواز و ڕزگاریخواز بووە، کە ئەمە بە خاڵێکی ئەرێنی حساب دەکرێت و بۆ ئەوەی بەردەوام بێت ، دەبێت لە هەر قۆناغێکدا هەڵوێستی پێشکەوتنخوازانەی خۆی هەبێت و ئەم بزووتنەوەیە ببێت بە چەکی دەستی جەماوەر و کارتی گوشار بۆ وەدەستهێنانی ئامانج و داواکانی.

جا لێرەدا پێویستە هەڵوەستەیەك لەسەر کۆمەڵگە و پێکهاتەی کۆمەڵگە بکەین، کۆمەڵگە لە چین و توێژی کۆمەڵایەتی جیاواز پێکهاتووە، ئیدی ئەم چینانە لە کێشماکێش و ململانێی بەردەوامدان، کە ئەم کێشماکێشانە هەندێجار سووکن یان شەقڵێکی ئاشتیانە یان پەنهان وەردەگرن و زۆر زەق نابنەوە، بەڵام تا چەوساندنەوە هەبێت و بمێنێت هەر دەمێنێت، بۆیە ناکرێ لە ژێر پەردەی نەتەوە پەروەریدا وەیشێرین، یان وا وێنا بکەین شتی وەها نییە. یان وا لە خەڵکی حاڵی بکەین کە نەتەوە پەروەریی و ناسیۆنالیزم لە سەرووی ئەم کێشماکێش و ململانێیانەوەیە و بێهودە هەوڵی ئەوە بدەین ئاشتەواییەکی خەیاڵی چینایەتی درووست بکەین، کە ئەم دیاردەیە بە زەقی بە بزووتنەوەی کوردەوە دیارە ، بەتایبەتی لەم بیست و پێنج ساڵەی دواییدا و لە کوردستانی باشووردا.. هەڵبەتە پێویستە ئاماژەیەکیش بەوە بکرێت کە نەتەوەی کورد بە حوکمی ئەوەی نەتەوەیەکی بندەست و داگیرکراوە، وەکو نەتەوە چەوسێنراوەتەوە و بە هەموو جۆرێ هەوڵی تواندنەوەی دراوەو نەهێڵراوە وەکو پێویست و بە شێوەی ئاسایی نەشونما بکات و پەرە بسەنێت، بۆیە لە ڕووی گەشە و نەشەی چینایەتی و کۆمەڵایەتیشەوە پەشێوی و شپرزەیی تەواوی پێوە دیاربووە و جۆرە تێکەڵاوییەك لە نێو چینەکاندا هەبووە و نەتوانراوە بە ئاسانی لێکدی جودا بکرێنەوە، بە هەمان پێوەر و تەقسیمبەندی چینایەتی کۆمەڵگە پیشەسازییەکان پۆلێن بکرێن، کورد ئەگەر دەوڵەمەندی تیا هەڵکەوتبێ بە هۆی نائارامی سیاسی و ناجێگریی ڕەوشی کۆمەڵایەتییەوە ناچار بە خۆی و سەرمایەکەیەوە، باری کردووە بۆ شارە گەورە غەیرە کوردنشینەکانی وڵاتانی تورك و فارس و عەرەب، کە داگیرکەری خاك و خەڵکی کوردن، ئیدی لەوێندەر سەرمایەکانیان خستووەتە گەڕ و دەستیان بە کڵاوی خۆوە گرتووە و تا بۆیان کرابێ، خۆیان لە کوردێنی دوور گرتووە! بەڵام بۆ ئێستا و لەم سەردەمی گڵۆباڵیزەیەدا سەرمایەدارانی کورد، دەتوانن بیر لەوە بکەنەوە، بە خۆ و سەرمایەکانیانەوە بچنە ئەوروپا و لەوێندەرەوە وەکو لۆبییەکی سەرمایەداری سیاسی دەوری خۆ لە دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیدا ببینن، کە لە سەر حیسابی هیچ دەوڵەتێکی دیکە نابێت، بە هەرحاڵ کورد لە واقیعێکی سیاسی ئابووری ، کۆمەڵایەتی ئێجگار ئاڵۆز و گۆنك و شێواودا دەژی و ئەم هەویرە ئاو زۆر دەکێشێت و نەم گەرەکە لەوەی پتر بە تانیا بچم و ئەمە زیاتر کاری پسپۆڕانە، دەمەوێ ئەوە بڵێم کە ئەم واقیعە تاڵەی هەموو بوارەکانی ژیانی

کوردەواری گرتووەتەوە، ئەوەمان لێ دەخوازێت کە بە هۆشمەندی و هۆشنیەکی ڕخنەییەوە ئەو واقیعە شیبکەینەوە و تایبەتمەندییەکانی بخەینە بەر وردەبینی لێکۆڵینەوەوە، دەنا بە دەردەکەی سیزیف دەچین و دەبێت لەم دنیایەدا جیا لە هەر میللەت و نەتەوەیەکی دی هەر لە هەوراز و نشێوی بێهوودەدا بین، واتە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورددا نابێ کێشماکێشی چینایەتی، بە تایبەتی لە کوردستانی باشووردا پەردەپۆش بکرێت، یان بە هەند وەرنەگیرێت، دەبێت بە دیدێکی تازەوە بڕوانینە ئەو پاسا و ڕێسایانەی کە کۆمەڵگە دەجووڵێنن و بە نەفەسێکی مۆدێرنەوە مامەڵەیان لە تەکدا بکەین و سوود لە ئەزموونی سەرکەوتووی کۆمەڵگە و میللەتانی دی وەربگرین.

هەڵبەتە کورد حەق نییە زۆریش دڵ بە نەوت و دۆزینەوەی نەوت خۆش بکات، چونکە پێشکەوتنی ئابووری ڕاستەقینەی هەر نەتەوەیەك ڕەگی دەچێتەوە سەر پەرەپێدانی سەرچاوە بەشەرییەکانی، زۆر وڵات هەن نەوتیشیان نییە، زۆر لە خەڵکی وڵاتانی نەوتدار باشتر دەژین، چونکە هەر نەتەوەیەك پەرەسەندنی بەشەری بکات بە خەم، سەروەت و سامانی ڕاستەقینە بەرهەمدێنێت، هەر نەتەوەیەك تەنیا پشت بە دەرهێنانی سامانە سروشتییەکان و فرۆشتنیان ببەستێ، نەتەوەیەکی ئیستهلاکییە نەك بەرهەمهێن.

کاتێ نەوت و داهاتی نەوت دەرفەتی نەشونما و گەشەکردن بۆ هاووڵاتیان دەرەخسێنێت، کە قانوون فەرمانڕەوا بێت، کە دادقانی سەربەخۆ بێت ، کە ڕۆژنامەوانی ئازاد بێت.. کاری حکومەت شەفاف بێت و لە چوارچێوەی ئەو دامەزراوە دیموکراتیانە دەرنەچێت و هاووڵاتی لە چوارچێوەی هەمان ئەو دامەزراوانەدا ، لێپێچینەوە لە کارەکانی حکومەت بکات، هەموو ئەو وڵاتە نەوتدارانەی بە تایبەتی وڵاتە موسڵمانەکان، دامەزراوەی دیموکراتییان تێدا نییە، نەوت و داهاتی نەوت وێرانی کردوون، گەندەڵی تێدا ڕیشاژۆ کردوون، ڕژێمی سەرکوتکاری دیکتاتۆریان تێدا دروست بووە.. کە داهاتی نەوت بەسەر حکوومەتودا دادەبارێت، کەرتی تایبەت لاواز دەبێت، چینی ناوەڕاست ، واتا بۆرژوای نیشتمانی دەخنکێنێت، کە ئەمانە دوو کۆڵەکە و پایەی سەرەکی و بنەڕەتین لە بینای دیموکراتیەت و ئازادی ئابووریدا، کە دەرامەت و داهاتی نەوت هەوڵ و دەسپێشکەری و داهێنانی تاکەکان دەخنکێنێ و دەرفەتی کاریان بۆ ناهێڵێتەوە، جیاوازی دەرامەتی خەڵکی زۆر گەورە دەبێت، توێژی دەوڵەمەند ڕۆژ بە ڕۆژ دەوڵەمەندتر دەبن و خەڵکە نەدارەکەش برسێتی و بێکاری ناچاریان دەکات بنە بارمتەی حکومەت و مل بۆ مەرجەکانی بدەن.. بە کورتی و بە کوردی نەوت سامانی لێ پەیدا دەبێ، سامان دەسەڵاتی لێدەبێ، دەسەڵات گەندەڵی لێدەبێت. گەندەڵی دیکتاتۆریەتی لێ پەیدا دەبێت، کە ئەم دیاردەیە لە ئێستاوە، بە زەقی بە حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە دیارە!! ئەوەتا نەك هەر هاوسەنگی و بەلانسی چینایەتی کە خۆی لە بنەڕەتدا نادیار و تێکەڵ و پێکەڵ بوو، تەواو شێواوە. بەڵکو لە ماوەی ئەو بیست ساڵەدا چینێکی زۆر دەوڵەمەندی حزبی مێمڵ و مشەخۆر پەیدا بوون، وەکو کوللە داویانە لەم ناوچەیە و دەیخۆن و لە تێربوون نایەن، ٥ -٦ هەزار ملیۆنێر و ژمارەیەك ملیاردێری مشەخۆر بە کەیفی خۆیان قومار بە چارەنووسی ئەم میللەتە دەکەن و بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردیان، بە جۆرێك بەلاڕێدا بردووە گەر کەسێك هەندێك دووربین و گەشبین نەبێت، ڕەنگە بڵێ زەحمەتە بێتەوە سەر ڕێگای ڕاستەقینەی خۆی، جا لێرەدا پرسیارێك دێتە ئاراوە، تۆ بڵێی چارەنووسی ئەم توێژە مێمڵ و مشەخۆر و نەوتخۆرە لە سەدام حوسێن و مامەر قەزافی باشتر بێت؟

به ھەرحاڵ کوردەواری ، پێویستی بە پێداچوونەوەی زۆر ورد و شیکردنەوەی مۆدێرن و تازەیە، تا سیما و خەسڵەتە گرینگەکانی دیاری بکرێت و ئەوە دەستنیشان بکرێت کە چ گەشە و نەشونمایەکی لەم قۆناغە تازەیەدا بە خۆوە دیتووە، تا بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد ناوەڕۆکێکی پڕ بە پێستی ئەم قۆناغە تازەیە وەربگرێت و دەگەڵ پێداویستییە مادی و مەعنەوی و خەون و خولیا واقیعییەکانی کۆمەڵگەدا تێکبکاتەوە و بتوانێ ئەو کۆسپ و تەگەرە و دژوارییانە بەزێنێ کە دێنە ڕێگای و لەم سەردەمی عیلمانییەت و گلۆبالیزەیەدا چیتر بە ئەقڵییەتی بە ڕواڵەت نەتەوەپەروەری و لە ناوەڕۆکدا قاچاخچیاتی و تالانچیاتی ختووکەی سۆزیان بدرێ و لە خشتە ببرێن و بزووتنەوەکەیان لێ زەوت بکرێت و بە لاڕێدا ببرێت.. پێشکەوتنخوازی ھەر بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی لەوەدایە لەگەڵ جەماوەری خەڵکدا بێت. دەگەڵ ڕۆحی سەردەمدا تێکبکاتەوە و پێداویستییەکانی سەردەم جێبەجێ بکات.. ئیدی باوی ئەو بەیت و بالۆرانە نەماوە کە نەتەوە، یان بزووتنەوەی نەتەوەیی لە سەرووی چینە کۆمەڵایەتییەکانەوە بێت و بەو بیانووەی کە بزووتنەوەی نەتەوەیی و نەتەوەییەت چەترێکە بەسەر ھەموو چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکانەوە و نوێنەری ھەموو ڕۆڵەکانی نەتەوەیە، بەمەش وا لە خەڵکی بگەیەنن کە بزووتنەوەی نەتەوەیی لە سەرووی کێشەی چینایەتییەوەیە و بەم وتە ڕۆمانسیانە، ختووکەی سۆزی جەماوەر بدەن و بزووتنەوەی نەتەوەیی لە ھەر ناورۆکێکی پێشکەوتوخوازی، بەتاڵ بکەنەوە و بە لاڕێیدا بەرن و تووشی کەچڕەوی بکەن.

خۆ ئەگەر بزووتنەوەی نەتەوەیی، ھەندێك جار و بە تایبەتی بەرانبەر بە دووژمنانی نیشتمان و پێشکەوتن، بکاتە جۆرە بەرەیەکی نیشتمانی، نابی قبووڵ بکرێت لە لایەن خەڵکانی کۆنەپەرستەوە جڵەوداری بکرێت و لە نێوەڕۆکە شۆرشگێری و کێشماکێشە چینایەتییەکەی بەتاڵ بکرێتەوە...

به ھەرحاڵ، بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد ،ئەمڕۆکە ، بەتایبەتی لە کوردستانی باشووردا، بزووتنەوەی رزگاری نیشتمانی و بونیاتنانی دیموکراتییەتە، ھەر ڕاڤە و شرۆڤەیەکی دی بە ھەر ناوێکەوە و لە ھەر چوارچێوە و فۆرمەلەیەکی دیدا بۆ بکرێت، لەوەیە جەماوەری خەلکی کە کۆڵەکەی ھەرە سەرەکی بزووتنەوەکەیە، لە دەست بدات و.. واوەیلا بە حاڵی ئەو دەسەڵات و حکومەتەی لە غەزەبی جەماوەر ناترسێت...!

"٧"

وەکو پێشتر وتوومانە، خەباتی نەتەوەیی کورد خەباتی یەکگرتنەوە و ڕزگارییە، خەباتی یەکگرتنەوەی نەتەوەیەکە کە بە ناھەق و بە بێ پرسی خۆی و بە خورتی دابەشکراوە و بە ھەموو شێوەیەك ھەوڵی ئەوە دراوە سنوورانی دەستکردی لێ بکرێت بە واقیعی نەگۆڕ و پیرۆز و مەحاڵە دەستکاری بکرێت.. بەڵام واقیع ئەوەمان پێدەڵێت کە ھیچ شتێك پیرۆز نییە و ھەموو شتێك قابیلی گۆڕین و دەستکارییە، بە تایبەت ئەو شتانەی کە دەبنە کۆسپ و تەگەرە لەبەردەم نەشونما و گەشەکردن و پەرە سەندنی نەتەوەیەکدا، مەسەلەی یەکگرتنەوەی کورد مەسەلەیەکی ڕەوایە و لە ھەست و نەستی ھەر کوردێکدا ھەیە و ھەر ھێندەمان زەحمەتە تا ئەم ھەستە ھەندێکی دی دەخەملێ و دەیگۆڕین بۆ واقیع، لە کرداردا پراکتیزەی دەکەین.. بۆیە ئەم ھەستی نەتەوەپەروەرییە فاکتەرێکی یەجگار گرینگە و دەبێ ڕیشاژۆ بکرێت و باچڤەی واقیع بکرێت، لێ مخابن وەکو دووژمنانی کورد ھەوڵی سستکردنی ئەم ھەستە

دەدەن، خۆشمان زۆر بە جدی کارمان بۆ نەکردووە و بگرە ئارەزوو مەندانە کارمان بۆ جێبەجێ کردنی ویستی گڵاوی دوژمنی خۆ کردووە.
بە هەرحاڵ سەردەمی گلۆباڵیزە، گۆڕانی زۆر گەورەی بەسەر هەموو کایەکانی ژیاندا هێناوە و واقیعی کوردەواریش لە باندۆر و کاریگەری ئەم گۆڕانە گەورانە بەدەر نییە.. وکورد دەبێ میکانیزمێك بۆ خەباتی خۆی بدۆزێتەوە کە تەواو دەگەڵ واقیعە تازە هەرێمایەتی و نێودەوڵەتییەکاندا تێکبکاتەوە و خۆی تازە بکاتەوە و لە چوارچێوەی یاسا و ڕێسا و ڕێکارە نێودەوڵەتییەکاندا، بە کردەوە بیسەلمێنێ کە یەکگرتنەوەی کورد بە قازانجی ڕەوتی ئەم ڕۆژگارەیە نەك بە پێچەوانەوە، ئەگەر دەرفەتی بدرێتێ دەتوانێ لە ئاستی مەسئولییەتدا بێت و ڕوو بە ڕووی دژوارییەکانی ئێستا و ئایندە ببێتەوە و دەسبارێکی ئەرێنی ڕەوت و ڕێڕەوی شارستانییەتی دنیا بێت و بەشداری جدی و کارا لە بەرهەمهێنانی مێژووی تیرەی بەشەردا بکات .. دیارە ئەمە بە بێ دۆزینەوەی میکانیزمی گونجا و و پراکتیکی نایەتە دی، هەڵبەتە پرۆسەی یەکگرتنەوە و یەکخستن و یەکیەتی، شێوازی جۆرا و جۆری هەیەو لە سەردەمێکەوە بۆ سەردەمێکی دی و بە گوێرەی هەلومەرجێن بابەتی و خودی دەگۆڕێت، بۆ نموونە لە کۆندا هەندێك وڵات و دەوڵەت، لە ڕێگای هێزەوە یەکێتی خۆی بەدەست هێناوە و بە گوێرەی واقیعی ڕۆژ بۆی چووەتە سەر، هەندێك دەوڵەتی دی لە ڕێگای شۆڕشی سەرانسەرییەوە یەکێتی خۆی بە دەست هێناوە، هەندێك دەوڵەتی دی لە هەلومەرجێکی نێودەوڵەتی تایبەتی وەکو جەنگین نێودەوڵەتی و شەڕێن ناوچەیی درێژخایەن و گۆڕانئامێزدا دەرفەتی قۆستووەتەوە و توانیویەتی یەکێتی خۆی بەدەست بێنێت... هتد.. کەواتە ڕێگای یەکێتی یەك ڕێگا نییە، جاری وایە لە ڕێگای ویست و بزووتنەوەو خەباتی هاوبەشەوە دێتە دی، جاری وا هەیە لە میانەی گۆڕانکارییە گەورەکان و تێکچوونی باڵانسی ڕەوش و دۆخی نێودەوڵەتی، یان گۆڕانکاری ناوچەیی و هەرێمایەتی گەورەوە بە دەست دێت، بەڵام مەرج نییە ئەو ئەزموونەی لە هەلومەرجی دوێنێدا سەرکەوتوو بووە، بۆ ئەمڕۆش دەست بدات، چونکە هەر هەلومەرج و ڕەوشێك بە میکانیزمی تایبەتی خۆی مامەڵەی لە تەکدا دەکرێت، بۆ نموونە ئەو یەکێتییەی لە ڕۆژگارێکدا بە زەبری هێز هاتووەتە دی، لە ڕۆژگارێکی دواتردا بە هەمان میکانیزم نایەتە دی، چونکە هەم پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەگۆڕێن و هەم بەڵانسی نێودەوڵەتی.
بە هەر حاڵ ئەگەر لە کۆنا، هێز هۆیەك بوویێت بۆ یەکێتی یان ڕێگایەك بوبێت لە ڕێگاکانی یەکێتی، ئەوا بۆ ئێستا ڕەنگە ئەگەر مەحاڵ نەبێت. ئەوا بێگومان زۆر زەحمەتە و مەگەر لەوپەڕی ناچاریدا بیری لێ بکرێتەوە و زیاتر دەچێتە خانەی ڕیسککارییەوە.
بە هەر حاڵ وەکو وتمان یەکێتی پتر لە ڕێگایەکی هەیە، جاری وا هەیە لە یەکێتییەکی ناوەندی تەواودا خۆی دەبینێتەوە جاری وا هەیە لە فیدراڵیەت و کۆنفدرالییەتدا بەرجەستە دەبێت، مەرج نییە ئەو ڕێگایەی لە قۆناغێکی دیاریکراودا وبۆ گەلێکی دیاریکراو بە کەڵك بووە،بۆ قۆناغ و سەردەم و گەلێکی دیکە بە کەڵك بێت، بۆ نەگبەتی کورد بەسەر چوار دەوڵەتدا بە بێ کەمترین ویستی خۆی دابەش کراوە، لە هەر چوار دەوڵەتەکەدا کەمینەیە ، کە وەکو پێویست سوود لە دیموکراتییەتش نابینێ، کە ئەم چوار دەوڵەتە هیچیان بۆ خۆشیان بۆ میللەتی سەردەستیش دیموکراتییەتیان فەراهەم نەکردووە، چجای کورد، کە بە سینگەکەی مەلای مەزبوورەی دەزانن و بە نەفەسێکی شۆڤینیانە مامەڵەی لە تەکدا دەکەن و دەیانەوێ لە هەموو ڕوویەکەوە ڕیشەکێشی بکەن و لە هەموو

ڕوویەکی نەژادی و ئیتنی و کەلتووری و شارستانییەوە، لە نەتەوەی سەردەستدا بیتوێننەوە.. واتە ڕێگە بە کورد نادەن بە ئەزموونی خۆ مومارەسەی ژیان بکەن و بە شێوەیەکی ئاسایی بەشداری لە بەرهەمهێنانی شارستانییەت و مێژووی تیرەی بەشەردا بکەن..! دیارە ئەم چوار دەوڵەتە لە ڕووی هەلومەرجی بابەتییەوە ، لە ڕووی سیستەمی حوکمڕانییەوە، لە ڕووی کەلتووری و نەشونما و گەشەو نەشەی ئابووری و شارستانییەوە، لە ڕووی سایکۆلۆژی و سۆسیۆلۆژییەوە، تەواو لێکدی جیاوازن و ئەمەش لە هەموو کایەکانی ژیانی کوردەواریدا ڕەنگی داوەتەوە و هێندەی دی ئەرك و باری بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی ئەستەم و قورس کردووە. بۆیە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە هەر پارچەیەکی کوردستاندا، لە کاریگەری و باندۆری هەلومەرجی بابەتی خۆی بەدەر نایێت.. جا ئەم حاڵەتە بە ئاسانی ڕێگەی یەکێتییەکی ناوەندی بە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد نادات، بۆیە دەبێت بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە هەر پارچەیەکی کوردستاندا، بە ڕەچاوکردنی تایبەتمەندییەکانی خۆی، بزووتنەوەیەکی نیشتمانی نەتەوەیی دیموکراتیانە بێت و بە نەفەسێکی نەتەوەیی ستراتیژی دیموکراتیانە مامەلە لەگەڵ یەکدا بکەن و لە چوارچێوەی پەیوەندییەکی سایکۆلۆژی پتەودا، میکانیزمی لەبار و گونجاو بۆ خەباتی نەتەوەیی هەر پارچەیەك بدۆزێتەوە کە زیان بە یەکدی نەگەیەنن و کاری نەرێنی لە پەیوەندییە سایکۆلۆژییە نەتەوەییەکە نەکات و زەمینە بۆ یەکگرتنەوەی گەورەترین نەتەوەی بێ دەوڵەتی سەر ڕووی زەوی خۆش بکات، تا بە گەڵ کاروانی شارستانییەتی دنیا بکەوێت و بەشداری لە بەرهەمهێنانی مێژووی بەشەریەتدا بە ئاڕاستەی ژیانێکی باشتر و مرۆڤانی تر بکات،(بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە کتێبی پەلکە ڕەنگینە، وەزارەتی ڕۆشنبیری، بەڕێوەبەرایەتی گشتیی ڕۆشنبیریی و هونەر، چاپی ٢٠٠٤ هەولێر ل ٣٢٥- ٣٢٨ حەمەکەریم عارف) هەڵبەتە میللەتێك بە درێژایی ساڵانێکی یەجگار زۆر پارچە پارچەیی و دابەشبوونی جەڕباندبێ، بێ ڕەحمانە لەلایەن بێگانەوە چەوسێنرابێتەوە، سەرکوتکرابێ و زەلیل و ڕەزیل کرابێت،پاروویەکی نەرمە قووتی تەماعکاران بووبێت، ئاسایيە لە ناخ و دەروونی خۆیدا هەست بەوە بکات کە تەنها بە یەکگرتنەوە و یەکبوون دەتوانێ بەڕەڤانی و بەرگری لە خۆی بکات،، دیارە ئەم مەسەلە سیاسیە هەستیارە دەبێت کاری بۆ بکرێت، رێك بخرێت و میکانیزمێکی پراکتیکی واقیعیانەی بۆ بدۆزرێتەوە و چوارچێوەیەکی هەبێت کە لە ڕێگایەوە گوزارشت لە بوونی پراکتیکی و ڕاستەقینەی خۆی بکات، کە ڕێکخراوی سیاسی و حزب ئەوزارە بۆ کارکردن بەو ئاراستەیەدا.. واتە حزب دەبێ گوزارشتی پراکتیکی بێت لە نەتەوە، فۆرمۆلەیەکی سیاسی بێت کە نەتەوە لە ڕێگەیەوە بوونی کردارەکی و ڕاستەقینەی خۆی بەرجەستە بکات.. جا لێرەدا سووکە هەڵوەستەیەك لە سەر حزب و فرە حزبی و حزبێنی بە پێویست دەزانم. بە تایبەتی لە کوردستانی باشووردا، کە بابەتی سەرەکی و تەوەرەیی ئەم نووسینەیە، بێگومان فرەیی بە هەموو جۆرەکانییەوە بە فرە حزبیشەوە لە بنەڕەتدا زادە و بەرەنجامی سیستەمی دیموکراتییەتە، دیموکراتییەت کە ڕەگێکی لە مەدەنییەتدایە کاڵایەك نییە بە پارە هاوردە بکرێت و بەسەر خەڵکیدا بڵاوی بکەیتەوە و ببیت بە دیموکرات و تەواو، دیموکراتییەت شێوازێکی مەدەنیانەی ژیان و بەڕێوەبردنی وڵاتە، بەشداری کردنی هەموو چین و توێژەکانی وڵاتە لە بەڕێوەبردنی وڵات، ڕەگوریشەی لە شارستانییەتدایە و هەرگیز لە تاریخیەت بەدەر نییەو نایێت.. هەڵبەتە سەربەخۆیی نیشتمانی و نەتەوەیی بۆ کورد یەکێکە لەو گیروگرفتە هەرە زەقانەی کە لە هزر و بیری هەموو کوردێکدا هەیە و لە

تێکڕای ژیانماندا ڕەنگی داوەتەوە، وەکو چۆن گەلێك بواری ژیانی ئیفلیج کردووین ، بەو ئاوایەش کاری کردووەتە سەر شێوازەکانی مومارەسەی خۆ بەڕێوەبردنیش.. وتمان دیموکراتییەت شێوازی بەڕێوەبردنی ژیان و وڵاتە لە ڕەوت و ڕەوشی مێژوویی خۆی بەدەر نایێت، فرە حزبی بۆ خۆی دیاردەیەکی شارستانییە و بەرەنجامی دیموکراتیەتە، بەڵام ئەم فرە حزبییەی لای ئێمەی کوردستانی باشوور، بەرەنجامی دیموکراتییەتێکی خۆڕسکی مێژوو کردە؟! واقیعی کوردستان پێمان دەڵێت هەندێك لەم حزبانەی ئیستا تەواو دەستکردن و بەدەم تۆزوبایەکەی ئاخروئۆخری سەدەی بیستەمەوە هاتوون و یان دەستی بێگانەیان لە پشتە و یان بۆ مەبەست و ئامانجێکی هەنووکەیی دروست بوون، دووکانن و لە هەردوو قەیسەرییە سیاسییەکەی کوردستانی باشووردا، بە سەرقفڵانە گیراون و، بە گوێرەی بازاڕی خۆیان، دیکتاتۆرییەتی خاوەنانی هەردوو قەیسەرییەکە پەردەپۆش دەکەن. واتە زادەی زەرورەتی مێژوویی نین و شەرعیەتی خۆیان لە قۆناغی خۆیانەوە وەرنەگرتووە، بۆیە لەگەڵ بەسەر چوون و نەمانی هۆی سەرهەڵدان و پەیدابوونیاندا ئەوانیش ناتوانن بەردەوام بن و نامێنن.. واقیعی حزبایەتی کوردستانی باشوور ئەوەمان پێ دەڵێت، کە زۆربەی حزب وئەو بە ناو حزبانەی هەن. بە دەگمەن پێداویستی مێژووییان لە پشتەوەیە و پتر دەرهاویشتەی فاکتەر و هۆکاری ئاوارتە و ڕیزپەڕن، ئەوەندەی زیان بە ڕەوت و ڕەوشی یەکبوونی نیشتمانی- نەتەوەیی کورد دەگەیەنن، ئەوەندە قازانجی پێ ناگەیەنن، زۆر جار دەوری ئەو کەمتیارە دەبینن کە دووی شێر دەکەوێ تا بەرماوەیەکی بەربکەوێت.. ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت کە بە شێوەیەکی ئاسایی و خۆڕسك لەدایك نەبوون، چەند دیقەت دەدەی هیچ پڕۆسەیەکی داڕشتنەوەی چەمکە سیاسییەکانیان نییە، هیچ خوێندنەوەیەکی تایبەتی و جیاوازیان بۆ چەمکە سیاسییەکان نییە.. ئەشکەوتن و دەنگی غەیرەز دەنگی خۆیان عەکس دەکەنەوە. ئەمەش بەڵگەیە کە ئەم فرە حزبییە لە لایەکەوە دەرهاویشتەیەکی ئاوارتەی بارە بابەتییە ڕەوتەنیەکەیە، نەك بەرەنجامێکی ڕەسەن و خۆڕسکی دیموکراتییەت، کە لە کوردستانی باشووردا تەنیا ڕواڵەتە و هیچی تر، لە لایەکی ترەوە دەگەڕێتەوە بۆ لاوازی و ناکامی دەوری بۆرژوای نیشتمانی وەکو چینێکی شۆڕشگێڕی سەردەمی خۆی، وەکو چینێکی فرە ئاوات و ئامانجی ئابووری و نەتەوەیی.. ئەمە جگە لە گوشاری دەرەکی و هەرێمایەتی، کە بە مەبەستی بەردەواماندنی دەسەڵاتی خۆی بەسەر کوردستاندا و بە مەبەستی پەڕاگەندە کردنی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد هاتووە ئەو جۆرە قەوارە و ڕێکخراو و بەناو حزبانەی لێ قووت کردوینەتەوە و لێی کردووین بە خاوەن ماڵی شەریکی دز، بۆیە پێویستە لە چوارچێوەی پڕۆسەی بزووتنەوەی نەتەوەییدا ڕێکخراو و حزبی ڕەسەن لەو جۆرە ڕێکخرا و و حزبە دەستکردانە بێتە جیاکردنەوە.

لەلایەکی دیکەشەوە، هەندێ حزبی دیکە ،دوای دۆزینەوەی سەروەت و سامانی سرووشتی لە کوردستانی باشووردا، کە بە کردەوە دەستیان بەسەردا گرتووە و بۆ ئەوەی ئەو سەروەت و سامانە بۆ خۆ قۆرخ بکەن، بە کردەوە هەر فۆرمۆڵەیەکی یەکێتی نەتەوەیی ڕەفز دەکەن، هەڵبەتە نایەن ئەو سەروەت و سامانە لە کوردستانیشدا وەبەربێنن و خەڵکانێك خێری لێ بدینێ و ببێت بە بەردێك لە بناغەی دامەزراندنی ژێرخانی نەتەوەیی!! بەڵکو لە ژێرخانانی تایبەتدا حەشاری دەدەن. یان بە ناوی جۆراوجۆرەوە لە بانکەکانی هەندەرانی دادەنێن، کە بە هەمان دەردی سامانە دزیارییەکانی سەدام حوسێن مامەر قەزافی

دەچێت، ئەمە جگە لەوەی ئەم دەوڵەمەند بوونە حزبییە بووە بە کۆسپ لە ڕێگەی یەکگرتنەوەی نەتەوەییدا.

"٨"

هەڵبەتە هەندێك جار بۆ ڕوو بە ڕوو بوونەوە و خاوکردنەوەی ڕەوت و ڕەوش و ڕێڕەوی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد، باسی ئەوە دەکرێت کە سەردەمی بزووتنەوەی نەتەوەیی بەسەر چووە و ئەم سەردەمە جەنجاڵە هەڵبژاردن وخیاراتی دیکەی وەکو: پەیوەندی چینایەتی، بە تایبەتی چینی کرێکار و هاوپەیمانێتی چینایەتی، یان پەیوەندی ئاینی واتە پەیوەندی برایەتی ئاینی دەخوازێت، کە ئەمە بە پلەی یەکەم زادەی دەستەوسانی بزوتنەوەی نەتەوەییە بەرانبەر بە وەڵامدانەوەی پرسیارە سەرکییەکانی سەردەم، چونکە هەر بزوتنەوەیەك یان هزر و بیرێك وەڵامی پرسیارە سەرەکییەکانی سەردەمی خۆی پێ نەیێت، نەك هەر ناتوانێ بەردەوام بیت، بەڵکو بۆشاییەك دروست دەکات کە بزوتنەوە و هزر و بیری دیکە سەرهەڵدەدەن و هەوڵ دەدەن پڕی بکەنەوە، کە ئەمەش بە بێ ململانێ و کێشماکێش نایەتە دی و هەندێجار شەڕی ناوخۆشی لێدەکەوێتەوە.. هەروەها زادەی بەراوردکردنی ڕەوشی کۆمەڵگەی کوردەوارییە لە گەڵ کۆمەڵگەیێن دیکەی زۆر جیاواز، چ لە ڕووی کرۆك و چ لە ڕووی شێوەوە، لە کۆمەڵگەی کوردەواری.. کە ئەم بەراوردکردنە بە بێ ڕەچاوکردنی جیاوازییە کۆمەڵایەتی و چینایەتییەکان، بەراوردکردنێکی بێهودە و ناواقیعییە و لە خوێندنەوەی وردی لایەنە هەمە جۆرەکانی کوردەواریمان دووردەخاتەوە، هەڵبەتە مەرج نییە ئەو میکانیزمەی لە قۆناغێکدا میللەتێکی پێ ڕزگار بووە، لە قۆناغێکی دیدا بۆ میللەتێکی دی بە هەمان شێوە دەست بدات، دەشێت سوودی لێ وەربگیرێت و دەگەڵ هەلومەرجی تازەدا متوربە بکرێت...

سەبارەت بە پەیوەندی ئاینی، چەندیش بەهێز بێت، ناکرێت جێگای پەیوەندی نەتەوەیی بگرێتەوەو پەیوەندییە نەتەوەییەکە بە تەواوەتی بسڕێتەوە ، چونکە پەیوەندی نەتەوەیی بنەمای چێبوونی کۆمەڵگەیە، بە تایبەتی لە سەردەمی تازەدا، بۆیە پەیوەندی ئاینی لەم ڕۆژگار و سەردەمەدا زیاتر پەیوەندییەکی مەعنەوییە و لە سنووری جۆرە نزیکبوونەوەیەکی مەعنەوی و سۆزداری هێوەتر ناڕوات و بە نەفەس و ئەقڵییەتی سەلەفیەت، هەرگیز ناتوانێ بە کێشە هاوچەرخەکاندا ڕابگات و وەڵامی پرسیارە سەرەکییەکانی ئەم ڕۆژگارە بداتەوە، جا پەیوەندی نەتەوەیی بۆ ئەوەی کرۆکی پێشکەوتنخوازانەی خۆی بپارێزێت و خۆی دەگەڵ سەردەمدا تازە بکاتەوە وچەکی دەستی جەماوەر بێت، دەبێت نێوەڕۆکە کۆمەڵایەتییە پێشکەوتنخوازەکەی خۆی بپارێزێت ودەگەڵ جەماوەری چەوساوەدا بێت و دژی هەموو جۆرە چەوسانەوەیەك بێت، هەڵبەتە پەیوەندی بزووتنەوەی نەتەوەیی نابێ بە هیچ جۆرێ نکوڵی لە کێشماکێش و ململانێی چینایەتی بکات، ئەمە حەقیقەتێکە کەم و زۆر لە هەر کۆمەڵگەیەکدا هەیە، بۆیە ناکرێت بە هەنجەت و بیانووی بەرژەوەندی باڵای نەتەوەوە، نکوڵی لێبکرێت یان فەرامۆش بکرێت، بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد پێویستە هاوپەیمانی و پەیوەندی ستراتیژی دەگەڵ هێزە پێشکەوتنخوازەکانی دەروبەری خۆی و دنیادا هەبێت، واتە بزوتنەوەی نەتەوەیی، وەکو بزوتنەوەیەکی ڕزگاری نیشتمانی، بناغەیەکی بەتینە بۆ بونیاتنانی کۆمەڵگەی تازە و پەیوەندێن هەرێمایەتی و نێودەوڵەتی مۆدێرن، لە سەر بنەمای هاوپەیمانییەتی و بەرژەوەندی هاوبەش.. پەیوەندی نەتەوەیی پەیوەندییەکی خۆرسکە و ڕەگوریشەی لەوە قووڵ ترە بە ئارەزووی کەسێك یان چەند کەسێك بگۆڕێت، هەوێن و جەوهەری پەیوەندییە حەیاتییەکانی گەلێکە،

بۆیە ئەڵتەرناتیڤی هیچ جۆرە پەیوەندییەکی دیکە نییە، بەڵکوو خودی خۆیەتی و پەیوەندییە ئابووری و کۆمەڵایەتی و مەعنەوییەکانی دیکە، لە چوارچێوەی ئەودا بەرجەستە دەبن، واتە بزوتنەوەی نەتەوەیی لە هەلومەرج و کۆمەڵگەیەکدا دەخەملێ و گەشە دەکات کە عەدالەتی تیا بێت، دیموکراتییەت ، واتە ئازادی دەربڕین و ڕێکخستن و باوەڕی تێدا زاڵ بێت، لە هەردوو ئاستی ناوخۆ و دەرەوەدا، پەیوەندی هاوسەنگی هەبێت. یەکێتی نەتەوەیی هەر بە قسەی ڕووت و دروشمی توباوی نایەتە دی، ڕاستە زۆربەی هەرە زۆری هاووڵاتیانی کوردستان، خەون بە یەکێتی نەتەوەییەوە دەبینن و بەو چەکەی دەزانن کە بتوانن بەرگری و داکۆکی پێ لە خۆ بکەن و بەو فرمۆلەیەی دەزانن کە بتوانێ توانا و وزەکان بتەقێنێتەوە، لەو سنوورە هێوەتر ڕوات کە تەنیا یەکگرتنەوەی بەشەکان بێت، هەڵبەتە دروشمی یەکگرتنەوە و یەکبوون گرینگی و بایەخی خۆی هەیە، بەڵام ڕەنگە لەم ڕۆژگارە ئاڵۆز و جەنجاڵەدا، لە جاران قورستر بێت، چونکە لە ژیانی عەمەلی ڕۆژانەدا کاری پێ ناکرێت، لە قاڵبی بەرنامەیەکی واقیعی ڕوون و دیاری ئەوتۆدا کاری پێ ناکرێت، کە زەمینە بۆ گواستنەوە بۆ قۆناغێکی پێشکەوتووتر خۆشبکات، تەنیا دروشمێکە بۆ بزواندن و ختووکەدانی سۆزی خەڵکی و نموونەش کوردستانی باشوورە.. ئەمە جگە لەوەی ئەم دروشمی یەکێتی و یەکگرتنەوەیە زۆر جار ڕوو بە ڕووی شکست بووەتەوە و خەریکە ڕاستگۆیی لە دەست دەدات و جەماوەری خەڵك خەریکە باوەڕی پێی نامێنیت و پێویستە بە واقیعی پراکتیزە بکرێت و بە کردەوەش ئیمکانی هاتنە دی ، بۆ جەماوەری خەڵك بسەلمێنرێت... هەڵبەتە لە سایەی ئەم واقیعە ئاڵۆزەی ڕۆژگاری ئەمڕۆدا و دوای دەوڵەمەند بوونی حزبێن دەسەڵاتدار و دۆزینەوەی نەوت و دیزە بەدەرخونە کردنی داهاتی نەوت، دروشمی یەکگرتنەوە و یەکێتی نەتەوەیی لە کوردستانی باشووردا تەواو کاڵ بووەتەوە و حزبێن دەسەڵاتدار وەکو کۆمپانیای سەرمایەدار مامەڵە لە گەڵ خەڵك و خاکی وڵاتدا دەکەن، هیچیان دەوڵەتیان ناوێت، چونکە دەوڵەت کۆمەڵێك بنەمای یاسایی و ڕێسایی گەرەکە کە بە قازانج و بەرژەوەندی ئەم حزبە پارەدار و دەوڵەمەندو دەسەڵاتدارانە نابێت، هەر یەکێك لەم کۆمپانیا حزبیانە ئەگەر یەکێتی نەتەوەیی و دەوڵەتی بوێت!!. ئەوا تەنیا و تەنیا بە ڕابەرایەتی خۆی دەیەوێت!! وەك چۆن هەندێك دەوڵەتۆچکەی عەرەبی دوای ئەوەی نەوت و سامانی سرووشتیان تێدا دۆزرایەوە، بە کردەوە هەر شێوەیەکی یەکێتی عەرەبی ڕەفز دەکەن، تا بەتەنیا دەست بەسەر خێر و بێری وڵاتدا بگرن و هەر بۆ خۆیان بێت، نموونەش وڵاتانی خاوەن نەوتی کەنداوە. لە کوردستانی باشووریشدا ئەم کۆمپانیا حزبییانە هەمان دەور سەبارەت بە یەکێتی نەتەوەیی کورد دەگێڕن! ئەمانە خاوەنی بیروباوەڕ نین و بە درێژایی تەمەنی خۆیان دوای هەر ئاشبەتاڵ و جاشبەتاڵێك بە پارە هەستاونەتەوە، بۆیە بەم ڕادەیە لە خەمی پارە کۆکردنەوەدان، غافڵن لەوەی لە هەموو هەورێك باران نابارێت و خەڵکانی زۆر لەمان دەوڵەمەندتر پارە دادی نەدان و فریایان نەکەوت، جەماوەری ئێستاش جەماوەرە چاونەکراوەکەی جاران نییە، ئەمانە کۆمپانیان مامەڵە لەگەڵ بەرژەوەندی خۆیاندا دەکەن، بەرژەوەندی لە سەرووی زۆر ئیحتوبارەوەیە، دۆست و دووژمن ناناسێت، تەنیا قازانج دەناسێت و مامەڵە لەگەڵ قازانجدا دەکات، بەرژەوەندی و قازانج سنوور ناناسن، بۆیە هیچ دوور نییە قازانج و بەرژەوەندی ئەم حزبە کۆمپانیا سەرمایەدارانە لەوەدا بیت کە ئەم ئەزموونەی باشووری کوردستان - کە لە هەموو ڕوویەکەوە نموونەیەکی بچووککراوەی کوردستانی گەورەیە - بەم ئیفلیجی و ناکامییە بەردەوام بێت، واقیعی ئەمڕۆی کوردستانی

باشوور ئەوەمان پێ دەڵێت کە مەسەلەی یەکێتی نەتەوەیی، لە تاقیکردنەوەیەکی یەجگار قورسدایە، چونکە زیاتر دروشمی توێژی فەرمانڕەوایە تا دروشمی جەماوەری خەڵك و هێزە سیاسییەکانی جەماوەر بێت، دروشمێکە ڕواڵەتی و لە ژیانی ڕۆژانەدا و بە کردەوە مومارەسە ناکرێت، زیاتر درووشمی سەرقاڵکردن و بەنگکردن و موزایەدە و ئیحراج کردنە، تا دروشمی لێك نزیکبوونەوە و هاوکاری و هاوپەیمانی جەماوەری خەڵك بێت لە ڕای ژیانێکی باشتردا، ئیدی بە مجۆرە دروشمەکە لە نێوەڕۆکە شۆرشگێرییەکەی خۆی بەتاڵ کراوەتەوە و تەواو کاڵ بووەتەوە، لە جیاتی چەکێك بێت بە دەست جەماوەرەوە کە بەرگری پێ لە خۆی بکات، چەکێکە بە دەست دەسەڵاتدارانەوە، بۆ سەرکوتکردن.. واقیعی کورستان پێمان دەڵێت ئەوانەی دوێنێ دروشمی یەکێتییان هەڵگرتبوو ئەمڕۆ بە کردەوە دژی یەکێتی و یەکگرتنەوەی نەتەوەیین و تومەز ئەو دروشمە تەنیا بۆ ئەوە بووە کە بگەنە دەسەڵات و بەڵگەش ئەوەیە کە چارەکە سەدەیەکە لەم وڵاتەدا ئەوەندەی کار بۆ ڕیشاژۆکردنی کەلتووری دەسەڵات ودەسەڵاتڕانی دەکەن کار بۆ دەوڵەتڕانی ناکەن.

"٩"

هەڵبەتە یەکێتیی نەتەوەیی لە شەو و ڕۆژێکدا نایەتە دی، بەلای کەمەوە چوارچێوەیەکی سیاسی دەوێت کۆی بکاتەوە و ویستێکی هاوبەشی یەکبونخوازی دەوێت لە میانەیەوە گوزارشت لە خۆی بکات. دەبێ هەڵگرانی ئەو دروشمە قەناعەتی تەواویان پێی هەبێت و ڕۆژانە بە کردەوە کاری بۆ بکرێت، بێت بە ئامانج و دروشم وکاری تێکڕای جەماوەر، بەلای کەمەوە تەسەورێکی زانستی و پراکتیکی بۆ هەر قۆناغێك لە قۆناغەکانی یەکێتیی نەتەوەیی دەوێت، تا بە گویرەی هەلومەرجی هەر قۆناغێك خۆی تازە بکاتەوە و زەمینە لەم قۆناغەوە بۆ قۆناغی دواتر فەراهەم بکات.. هەڵبەتە یەکێتی نەتەوەیی تەنها یەك شێوە و فۆرمی نییە، کۆمەڵێك فاکتەرێن جوگرافیایی و سیاسی و ئابووری و تەنانەت مێژووییش دەور لە گەلاڵە بوونیدا دەبینن، مەرجی گرینگ بۆ هەر شێوە و دارشتەیەکی یەکبوونخوازی ئەوەیە کە پەرەسەندو و بەردەوام بێت، بە گوێرەی هەر قۆناغێك خۆی تازە بکاتەوە، هەر قۆناغێك زەمینە بۆ قۆناغی دواتر خۆش بکات.. و هەموو ڕێگاکان لە ئەنجامدا بچنەوە بۆ یەکێتیی نەتەوەیی. جا تا ئەو کاتە و بۆ ئەوەی بانگەوازی یەکێتی نەتەوەیی وەکو زەروورەتێك گوزارشت لە پێداویستییە هەنووکەیی و ئایندەییەکانی جەماوەر بکات، دەبێت کار بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی تازە بکرێت، کە عەدالەت و پێشکەوتنی تیدا بێت، چونکە ئەمە مەرجە بۆ هاتنە دی یەکێتی نەتەوەیی، کە تەنیا لە سەر دەستی جەماوەری زەحمەتکێش دێتە دی، جا بۆ ئەوەی جەماوەر بە ئاراستەی ئەم ئامانجەدا جۆش بدرێت و ئامادە بکرێت، تەنیا هاندان و ختووکەدانی سۆزیان بەس نییە، بەڵکو دەبێت بەرژەوەندییان دەستەبەر بکرێت، هوشیار بکرێنەوە و بە کردەوە بەشداری ئەم خەباتە بکەن.

هەنگێ یەکێتی نەتەوەیی لەوە دەردەچێت کە تەنیا ئامانجێکی مەعنەوی بێت، بەڵکو دەبێت بە هێزیکی مادی جووڵێنەر و لە کۆنترۆڵ و هەژموونی هەندێك لایەن و هیزی سیاسیش دەردەچێت، کە تەنیا خۆیان بە نەتەوەیی و نوێنەری ڕاستەقینەی بزووتنەوەی نەتەوەیی دەزانن، هەڵبەتە دابین کردنی عەدالەت و دادوەری لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا، بایەخێکی یەجگار گرنگی لە یەکێتی نەتەوەییدا هەیە و هێز و توانایەکی تازە بە جەماوەری خەڵك دەبەخشێت و زەمینە بۆ ئەگەری دروست بوونی یەکێتیی خۆش دەکات، چونکە دەبێت بە

بەشێك لە خەباتی ڕۆژانە و لەوە دەردەچێت کە هەر دروشمی ڕووت بێت و کارتێك بێت بە دەست دەسەڵاتەوە بۆ بەرژەوەندی تایبەتی خۆی.
هەڵبەتە وەك چۆن دادوەری و عەدالەت زەروورییە بۆ یەکبوون و یەکێتی، بەو ئاوایە دیموکراتییەتیش زەرووریە، واتە دیموکراتییەت و پراکتیزە کردنی دیموکراتییەت و پەیرەو کردنی پەیوەندیێن دیموکراتی، ڕەوابینینی عەدالەت و دیموکراتییەت بە جەماوەری خەڵك نەك هەر زەمینە بۆ یەکێتی و یەکبوون خۆش دەکات، بەڵکو نێوەڕۆکێکی پێشکەوتنخوازانە و ئەرێنی بە بزووتنەوەی یەکێتی نەتەوەیی دەبەخشێت.
بەم پێیە دیموکراتییەت دەکاتە هەوێن و ناوەڕۆکی بزووتنەوەی یەکێتی نەتەوەیی، چونکە لە سایەی دیموکراتییەدا هاووڵاتییەت ڕیشاژۆ دەبێت و پەیوەندییەکی مادی و ڕۆحی لە نێوان وڵات و هاوڵاتیاندا چێ دەبێت، و پەیوەندی خوێن و خزمایەتی و دەروێشی، پەیوەندی بت و بتپەرست. پەیوەندی شوان و مێگەل دەداتە پاش، کە نە بت دەستبەرداری بتایەتی خۆی دەبێت و نە بت پەرست دەبێت بە خودانی عەقڵێکی تەحلیلی و.. واتە دیموکراتییەت نەك هەر زامنی یەکێتییە، بەڵکو فاکتەری دروستبوون و بەردەوامبوون و پاشان پاراستنیەتی، چونکە لە سایەی دیموکراتییەدا هەموو پەیوەندییەکان لەسەر بناغەی یەکسانی و ڕەزامەندی دێنە ڕۆنان و ئەمەش چارەسەرە بۆ کێشەی کەمینە ئیتنی وئاینی و مەزەبییەکان، کە دیموکراتییەت بوو بە چوارچێوەی پەیوەندییە جۆراوجۆرەکانی نێو کۆمەڵگە، ئیدی ئەو کێشە ئیتنی و ئاینی و مەزەبیانەی لە کۆمەڵگەی نادیموکراتیدا سەرهەڵدەدەن و دەئاڵۆزێن، لە کۆمەڵگەی دیموکراتدا چارەسەر دەکرێن، بەو ئیحتوبارەی دیموکراتییەت تان و پۆی کۆمەڵگە پێك دێنێت و ئازادی دەرپڕین و باوەڕ، بۆ هەموان زامن دەکات.. دیموکراتییەت هەر قسەی ڕووت نییە، بەڵکو مومارەسەیە، جۆرە پەیوەندی و بیرکردنەوە و مامەڵەیەکی دیاریکراوە، دەبێت لە بچووکترین یەکەی کۆمەڵگەوە تا لوتکەی دەسەڵات پیادە بکرێت، چونکە لە میانەی ئەزموون و کردەوەوە ڕیشاژۆ دەبێت و دەخەملێ ودەبێت بە تان وپۆی ڕاستەقینەی کۆمەڵگە، هەڵبەتە لە نەبوون و غیابی دیموکراتییەتدا، یەکێتیی نەتەوەیی ئەگەر هەشبێ دەکەوێتە بەر مەترسی هەڵوەشانەوە و هەڵوەشاندنەوەوە، چونکە یەکێك لە مەرجەکانی یەکێتی نەتەوەیی ڕاستەقینە بریتییە لە بونیاتنانی کۆمەڵگەیەکی مۆدێرنی پێشکەوتوخواز، پرۆسەی بونیاتنانی یەکێتیی نەتەوەیی، تەنیا کۆکردنەوە ویەکخستنەوەی بەشە لێکداپڕاوەکان نییە، بەڵکو بونیاتنانەوەی کۆمەڵگەیەکی دیموکراتی مۆدێرنە، کە هاوشانی گۆڕانکارییە گەورەکانی سەردەم بێت، لە خۆ تازەکردنەوەی بەردەوامدا بێت، کە ئەمە میتۆدێکی زانستی ئەقڵانی ئەوتۆی دەوێت، کە بکاتە کارێك تەسەور و وێنامان بۆ یەکبوون و یەکێتی لەوە هێوەتر بڕوات کە یەکێتی تەنیا بریتییە لەوەی کە بەشە لێکداپڕاوەکان بدرێنەوە دەم یەکترەوە، بەڵکو پێویستە خوێندنەوەیەکی واقیعیانەمان بۆ وزە پەنهانەکانی ئەم یەکبوون و یەکگرتنەوەیە هەبێت، کە ئەو وزە پەنهانانە کەشف کران، دەبێتە مایەی ئەوەی گۆڕانی گەورە لە بونیات و بایەخ و ڕۆڵی کۆمەڵگەدا چێبکات و بکەوێتە سەر سکەی ئاسایی خۆی و نەك هەر دژایەتی پاشکەوتن و لاوازی و چەوساندنەوە بکات، بەڵکو لە کاروانی شارستانییەتی تیرەی بەشەردا نموونە و مۆدێلێکی نوێی هاوچەرخ و مۆدێرن پێشکەش بکات و نەبێ بە بار بە سەر کاروانی مێژووی تیرەی بەشەرەوە، هەنگێ دەوڵەت دەبێ بە ئەوزارێکی سیاسی بۆ داڕشتنەوەی پەیوەندێن نێودەوڵەتی لە سەر بنەما و پرەنسیپێن تازە.

هەڵبەتە هەر بزوتنەوەیەکی یەکبونخوازی پێویستە زادەی پێداویستییە ڕاستەقینە کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسییەکانی کۆمەڵ بێت، بەرپەرچدانەوەی هەڕەشە و مەترسییە نێوخۆیی و دەرەکییەکان بێت.. دەبێ پرۆسە و پرۆژەیەکی ئەقلانی درێژ خایەن بێت.. نەك زادەی پەرچەکردار و موزایەدە و ئیحراج کردن و قسەی ڕووت و دروشمی بریقەدار و خۆدزینەوە بێت لە هەر مەسئولییەتێکی سیاسی یا ئابووری یا کۆمەلایەتی.. هەر دروشمێك بەو مەبەستانەی سەرەوە بەرزبکرێتەوە، نەك خزمەت بە بزوتنەوەی یەکبوونخوازی نەتەوەیی ناگەیەنێ، بەڵکو زەرەری پێدەگەیەنێ و لە هەر ناوەڕۆکێکی ئەرێنی بەتاڵی دەکاتەوە، دیارە ئەم جۆرە دروشم و ڕەفتارانە، دەکاتە زندە بەچالکردنی خەون و ئاواتەکانی جەماوەری خەڵکی و تووشی نائومێدییان دەکات.. متمانەیان بە خۆ و بە هەڵگرانی ئەو دروشمانە لەق دەبێت و بە تایبەتی کە مەحەکی کاری سیاسی، ئەنجامی پراکتیکییە، نەك نیاز و نییەت.. کە ئەم دیاردەیە لە کوردستانی باشووردا زۆر زەق دیارە، بۆیە مەرجە بە گیانێکی زانستیانە و میتۆدێکی ئەقڵانی و واقیعییەوە دوور لە هەر هەڵچوون و سۆز و توند ڕەوییەك، مامەڵە دەگەڵ دۆز و دروشمەکاندا بکرێت و پاچڤە بکرێن بۆ واقیع و هیچ بۆشاییەك لە نێوان دروشم و جێبەجێ کردنیدا چێ نەبێت.. دیارە جەماوەری خەڵك بۆ وەدی هاتنی خەون و ئاواتەکانی پێویستی بە ڕابەرە، ئەو رابەرایەتییەش لە حزباندا خۆی دەبینێتەوە، حزب دەزگا و دامەزراوەیەکی سیاسییە و لە بزوتنەوەی یەکێتی و یەکبوونخوازی نەتەوەییدا کە مەسەلەیەکی تەواو سیاسییە، ڕۆڵ و مەسئولیەتی خۆی هەیە، کە ئەم مەسئوولیەتە بە گوێرەی قەوارەی هەر حزبە و ئەو دەورەی خۆی بۆ تەرخان کردووە لە حزبێکەوە بۆ حزبێکی دی جیاوازە.. حزب لای ئێمە تا ئێستاش کۆمەڵێك دروشمی سۆز بزوێنە بۆ خڕکردنەوەی زۆرترین ژمارەی جەماوەری خەڵك لە دەوری خۆ و ختوکەدانی سۆزیان، بۆ ئیحراج کردنی یەکدی، بەبێ ئەوەی هیچیان بەرنامەیەکی پراکتیکی هەبێت بۆ چۆنیەتی پراکتیزە کردنی ئەم دروشمە سۆزبزوینانە و بەستنەوەی بە ئەرکە هەنووکەیی و ستراتیژییەکانەوە، بە کورتییەکەی بێئەوەی هیچ یەکێك لەم حزبانە وێنا و تەسەورێکی دیاریکراو و ڕوونی دەربارەی چۆنییەتی هێنانە دی یەکێتی ویەکبوونی نەتەوەیی هەبێت، زۆربەی دروشمەکان ، دروشمی ڕووتن و بۆ خۆدزینەوەیە لە مەسئولیەتە سیاسی و مێژووییەکان، بۆ ئیحراج کردنی یەکتری لە کاتێکدا دەبوایە دۆزی یەکێتی و یەکبوونخوازی نەتەوەیی، وەکو چۆن داکۆکی لە نیشتمان ئەرکی هەمووانە، بەو ئاوایە دۆزی بێ چەند و چۆنی هەموو لایەك بێت و هەموو رێگاکان ببرایەنەوە سەر ئەو دۆزە، دەبوایە بێ هیچ ئیحراج و موزایەدەیەك، لە سەر لایەنی کەمی بەرنامەیەك سەبارەت بەو دۆزە ڕێك بکەوتنایە . کەچی لەم قۆناغە هەرە هەستیارەی خەباتی سیاسیدا، بووە بە یەکێك لە کێشماکێش و ململانێ سەرەکییەکانی نێوان حزبەکان، بووە بە مایەی ناکۆکی و دووبەرەکی و هەڤدژی لە نێوان ئەو هێزانەدا، کە چەندین کۆڵکە و خاڵی هاوبەش کۆیان دەکاتەوە، ئەمە وامان لێدەکات کە گومان لە شەرعیەتی ئەو بە ناو فرەحزبییەی کە گوایە لە کوردستانی باشووردا هەیە بکەین، دەنا ماقووڵە لەم قۆناغە هەستیارەدا بەرنامەی لایەنی کەممان سەبارەت بە دۆزی یەکێتی و یەکبوونخوازی نەتەوەیی نەبێت! لە کاتێکدا پێویستە هەموو کێشە ناوخۆیی و دەرەکییەکان لە چوارچێوەی لۆژیکێکی وەحدەوی و بە نەفەسێکی یەکبوونخوازی بێتە چارەسەر.

واقیعی کوردستانی باشوور پێمان دەڵێت حزبەکانی کوردستان چ ئەوانەی لە دەسەلاتدان و چ ئەوانەی لە بە ناو ئۆپۆزیسیۆندان، بە کردەوە دەستبەرداری خۆیبوونی خۆ بوون، دەستبەرداری ئەوە بوون کە مومارەسەی ڕۆڵی چاودێری و ڕاستکردنەوەی هەڵەکان، بکەن. دەستبەرداری هەر بەرنامەیەکی هاوبەشی نەتەوەیی بوون و بە دەسەڵاتدار و بە ئۆپۆزیسیۆنیانەوە! زیاتر کەلتووری دەسەلات و دەسەڵاترانی بڵاودەکەنەوە، تا کەلتووری دەولەتڕانی.. و بە زەقی لە خەمە واقیعییەکانی جەماوەری خەڵك دوور کەوتوونەتەوە و لە واقیع و جەماوەر داپڕاون و ئەمەش بەرەو هەڵدیرێکی سامناکیان دەبات، ئەمە سەرباری حزب و ڕەوتە ئیسلامییە نامۆکان بە کوردەواری، کە هەڵویستیان دەربارەی بزوتنەوەی یەکێتی ویەکبوونخوازی تەواو نەرێنییە، ئیدی حزب بووە بە ئامانج و مەبەست و خەڵك و نەتەوە کراوە بە ئەوزار. زۆربەی ئەم حزبانە لە ڕوانگەیەکی عەمەلیەوە مامەڵە لەتەك دۆزەکاندا دەکەن، واتە هیچ ژێرخان و بونیادێکی فیکریی ڕوون و ئاشکرایان نییە، هیچ ستراتیژێکی دوور مەودایان نییە کە ڕێبەرایەتی کارەکانیان بکات.. بە هەرحال تێکڕای ئەم حزبانەی کوردستانی باشوور هەڵبەتە بە ڕێژەی جیاواز، نەیانتوانیوە تەسەورێکی زانستی و عەمەلی سەبارەت بە دۆزە سەرەکییەکان پێشکەش بکەن، یان وەڵامی قەناعەتبەخشی پرسیارە سەرەکی و زەرورییەکانی ئەم قۆناغە بدەنەوە . بۆیە بە هەر بیانویەکەوە بوویێت یان خۆیان لەم دۆزانە دزیوەتەوە، یان بە ئایندەیان سپاردووە، یان ئەگەر سووکە وەلامێکیشیان دابێتەوە کۆمەڵێك وەلامی گشتی بووە، نەك بەرچاو ڕوونی بە جەماوەری خەڵك نەبەخشیوە، بگرە گومرای کردووە.. هەڵبەتە لە نەبوونی تیۆری یان بەرنامەیەکی پێشکەوتوخوازی وەحدەویدا، لە سایەی پاشەکشەی حزبانی هەڵگری دروشمی یەکێتی و یەکبوونخوازیدا، لە سایەی ململانیی ئەو هێز و لایەنانەی کە لەسەر بەرنامەی لایەنی کەم ڕێك بکەون، ڕەوتی بزوتنەوەی یەکێتیی نەتەوەیی دەداتە کزی و پاشەکشە و، تەنیا و تەنیا لە ڕێگەی فۆرمۆلەێن تازەو لە ڕێگەی ڕەخنەگرتن لە ئەزموونانی ڕابردووەوە، لە ڕێگەی کاری ئەقڵانی بەردەوامی درێژ نەفەس، دوور لە هەر وەهم و هەڵچونێك، دوور لە خۆدزینەوە لە دۆزە سەرەکییەکان، لە وەلامی پرسیارە سەرەکی و زەرورییەکانی قۆناغ و سەردەمەکە، دیتەوە تایم و توانا و کاریگەرییەکانی خۆی بەدەست دێنێتەوە.

هەڵبەتە دەبێت لێرەدا ئاماژەیەکی خێراش بە دەوڵەمەند بوونی حزبەکانی کوردستانی باشوور لەسەر حیسابی میللەت بکرێت.. حزبەکان بوون بە خاوەنی کۆمپانیای زۆر دەوڵەمەند و سەرمایەی گەورە،کە ئەمە کردویەتییە کارێك جڵەوی هەردوو بڕیاری ئابووری و سیاسی بکەوێتە دەستی ئەوان و بە گوێرەی بەرژەوەندی تەسکی حزبێنی خۆیان ئاڕاستە بکەن و دایبڕێژن، ئەوەش نەبێ ئەو پارانە لە کوردستاندا سەرمایەگوزاری بکرێ و لایەنی کەمی دەرفەتی کار بۆ خەڵکی بڕەخسێنن، ئیدی ئەو پارانە یان لە ئەشکەوت و ژێرخانەکاندا بلۆك دەکرێن ویان بە جۆرەها ناوەوە دەخرێنە بانکێن هەندەران و کەمترین خێر و بێری بۆ خەڵکی کوردستان و ئاوەدانکردنەوەی کوردستان نابێت! خۆ دۆزینەوەی نەوت وهەناردەکردنی وەکو پێشتریش ئاماژەمان کردووەتێ، نەگبەتییەکی دیکەیە، دیارە مەسەلەی نەوت بە حوکمی تەبیعەتی پیشەسازی نەوت و پەیوەستەگی بە بازاڕی جیهانییەوە، بە بازاڕی سەرمایەدارییەوە، ئەوا بمانەوێ و نەمانەوێ دەتکات بە بەشێك لەو بازارە، واتا تۆ تەنیا یەك کاڵا هەنارده دەکەیت، پارەیەکی مۆڵت دەست دەکەوێت و دەبیت بە بازارێکی ئیستهلاکی بەرخۆر و هەموو کایە بەرهەمهێنە ئابووری و بژێویە ناوخۆییەکان دەدەنەوە کەندێ و پاشەکشە.. ئیدی

سەروەت و سامانی مفت وا لەم حزبانە دەکات، سیاسەتی خۆیان - ئەگەر سیاسەتیان هەیێت!- بەسەر هەموو بوارەکانی ژیاندا بسەپێنن، کە لە غیابی نەوت و ئەم هەموو کۆمپانیا حزبیانەدا ئەمەیان هەرگیز پێ نەدەکراو، هەر بۆیەش دەبینی خەمی هەرە گەورەیان پاراستنی قەوارە حزبییەکانیانە، وحاڵەتێکی سایکۆلۆژی و کردەیی ئەوتۆیان لەلا دروست بووە کە هەر ئەوان سەرچاوەی هێزن و هەر ئەوان شایستەی ڕێبەرایەتی هەرێمەکەن و ئەگەر ئەوان نەبن، خەڵکی گورگ دەیانخوات!!. هەربۆیەش ئەم بەناو حکومەتە کارتۆنی و حزبی و حزباوییە ، کراوە بە پەردە بۆ داپۆشینی ئەو واقیعە تاڵەی کە ئەو حزبانە لەم وڵات و دەڤەرە بێ نازەدا دروستیان کردووە و هەرچی هەڵکشانی پێشکەوتوخوازانە هەیە داویەتییە پاشەکشە و ڕۆڵ و دەوری ئەرێنی جەماوەری خەڵك لە حەوت کێوان ئاوا کراوە و وڵات بووە بە زەلکاو و پاشکۆیەکی پڕ مەترسی، لە سایەی سیاسەتی هەڵە و پاشڤەڕۆی حزبەکانی کوردستان بە دەسەڵاتڕان و ئۆپۆزسیۆنیانەوە!! کە تەنیا ناون و هیچی دی، ئۆپۆزسیۆن کە هەر ناو بوو، نەبوونی زۆر باشترە و شەریکی هەموو هەڵە و پاشڤەرۆیی و هەڵوێستە نەرێنییەکانە، بۆیە تا ئەم بایە لەم کونەوە بێت داهاتی نەوت و ئەم هەموو کۆمپانیا حزبیانە دەبنە کۆسپ لەبەردەم بزووتنەوەی یەکێتیی و یەکبوونخوازی نەتەوەییدا. بە تایبەتی کە ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەقینە و نوێنەری جەماوەری خەڵك لە پاشەکشەدایە، سەنگەری هێرش وگۆڕینی بەرداوە و سەنگەری بەرگری گرتووە، جەماوەر لە جیاتی سوور بێ لەسەر ڕۆڵ و دەوری شۆڕشگێڕانە و پێشکەوتوخوازی خۆی و ببێ بە سەرچاوەی لە دایکبوونی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەقینە، لە سایەی دەسەڵاتی حزبیدا، حزباوی بووە، کە حزبی بوون زۆر چاکترە لە حزباوی بوون، چونکە هەر حزباوی بوونێك ئاو لە ئاشی دەسەڵات دەکات و ئەو ترسەی لەلا دەڕەوێتەوە کە هێزێك هەیە چاودێری دەکات و دەبێ هەزار و یەك حیساب بۆ هەر هەنگاوێکی خۆی بکات، سەیر ئەوەیە سەرباری ئەوەی کە کەڵکەڵەی ناوچەگەرێتی و خولیاو خەمی بەرژەوەندی هەنووکەیی، بەسەر زۆربەی حزبەکانی کوردستاندا زاڵە، تا ڕادەیەك پاشەکشەی بە فاکتەرێن لێك نزیکبونەوە و یەکبوون و یەکبوونخوازی کردووە، بەلام داگیرکەرانی کورد هەر بەو چاوەوە دەروانتە کوردستان کە یەك ناوچەیە و خەڵکەکەی خەلکی یەك نیشتمانن و یەك نەتەوەن، ئەم دابڕان و پەراگەندەییەی کە بەزەقی دیارە، کاتییە و ڕۆژێك دێت دەڕەوێتەوە و هەر بەو نەفەسەشەوە مامەڵە دەگەڵ کوردستاندا دەکرێت.. لێ مخابن لە غیابی نۆرین و بۆچوونێکی لۆژیکی و گشتگیردا، لە غیابی سەرکردایەتییەکی بەتوانا و لێهاتوودا لە حوزووری ململانێی حزبی تەسکدا، جۆرە نائومیدی و گومڕاییەکی نەرێنی زۆر زەق بەسەر جەماوەری خەڵکدا زاڵ بووەو... کە هۆی ئەمە زیاتر نەبوونی متمانەیە بەم سەرکردایەتیە سیاسییەی هەیە، تا لاوازی هەستی نەتەوەیی بێت...

هەلبەتە هۆی سەرەکی ئەم حاڵەتەی ئێستا نەبوونی دیموکراتییەتە، واتە بێبەش کردنی جەماوەری خەڵکە لە بەشداریکردن لە قەرارو کاری سیاسیدا، لە داکۆکی کردن لە خۆی، لە هەنبەر دوژمنانی ناوخۆ و دەرەکیدا... سەرکوتکاری لە کلێشەی دیموکراتییەتدا شاردراوەتەوە و بە کەماڵی ئیسراحەت مومارەسە دەکرێت و نە لێپێچینەوە هەیە و نە چاودێری، بۆیە ناشێت ئەم حاڵەت و دیاردە ناوخۆییە بە ڕەنگدانەوەی ڕاستەقینەی هەڵوێست و قەناعەتەکانی جەماوەری خەڵك دابنرێت، بەڵکو حاڵەتێکی سیاسی نەرێنییە و دەگەڵ بچووکترین گۆڕانکاری هەلومەرجەکاندا دەگۆڕێت و جەماوەری خەلکی، یەکێتیی سایکۆلۆژی خۆ

بەدەست دێننەوە و ئەم یەکیتییە دەگۆڕێت بۆ یەکێتیی کردەیی و ڕۆڵ و دەوری زەوتکراوی خۆی وەردەگرێتەوە و بە میکانیزمی تازە مامەڵە دەگەڵ ڕەوشی قۆناغەکەدا دەکات و گوزارشت لە ڕۆڵ و دەوری ڕاستەقینە، لە هەڵوێست و قەناعەتەکانی دەکات...

سەرچاوەکان:

1- لعنة النفط، الاقتصاد السياسي للاستبداد/ جوردون جونسون/ مجيد الهيبي/ ٢٠٠٨ بغداد- اربيل- بيروت/ معهد الدراسات الاستارتيجي/ دراسات عراقية.
2- الديموقراطية اولا.. الديموقراطية دائما، عبدالرحمن منيف الناشران الموسسة العربية للدراسات و النشر/ المركز الثقافي العربي للنشر والتوزيع/ ط ٥/ ٢٠٠٧
3– ئيفلاسى سياسي و قاتي سياسةتوان/ حةمة كةريم عارف/ رِؤذنامةي هةوالَ ذمارة (٦٥٤) ٢٠ ي شوباتي ٢٠١٦ و ذمارةكاني دواتر.
4- ثةلكة رِةنطينة/ حةمة كةريم عارف/ ضاثي يةكةم/ ٢٠٠٤ وةزارةتي رِؤشنبيري/ بةرِيَوةبةرايةتي طشتي رِؤشنبيري و هونةر
5- اولويت ديموكراسي بر فلسفة/ ريضارد رووتي/ ترجمة خشايار ديهمي ضاث ١٣٨٨/٣ (٢٠٠٩) انتشارات طرح نو
6- سفرةي فةقيران/ حةمة كةريم عارف/ ضاثي١/ ٢٠١٢ دةزطاي ضاث و ثةخشي سةردةم.